

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**GÖÇMEN RUS YAZARI İVAN LUKAŞ'IN
EDEBİ SANATI**

**Hazırlayan
Ebru KAYHAN**

**Danışman
Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL**

Yüksek Lisans Tezi

**Temmuz 2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**GÖÇMEN RUS YAZARI İVAN LUKAŞ'IN
EDEBİ SANATI**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Ebru KAYHAN**

**Danışman
Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL**

**Temmuz 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Ebru KAYHAN

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“Göçmen Rus Yazarı İvan Lukaş’ın Edebi Sanatı” adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ebru KAYHAN

Danışman

Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL

Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL

KABUL ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Sevinç Üçgöl danışmanlığında **Ebru Kayhan** tarafından hazırlanan “**Göçmen Rus Yazarı İvan Lukaş’ın Edebi Sanatı**”adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **Rus Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

10/07/2019

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Sevinç Üçgöl

Üye : Doç. Dr. Reyhan Çelik

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Erdem Erinç

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 15.../.../... tarih ve 33... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

15.../.../... 2019

Doç. Dr. Kenan GÜLLÜ
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

“Göçmen Rus Yazarı İvan Lukaş’ın Edebi Sanatı” adlı konuyu tez çalışması olarak seçme konusunda beni yönlendiren, teşvik eden ve şartlara bağlı uzun süreye yayılan çalışmam boyunca sabır ve hoşgörüyü her türlü sorularımı yanıtlayan, tezin tamamlanması konusunda ısrarla devam edip başaracağımı söyleyen, her türlü yardım ve desteklerini, kıymetli zamanını esirgemeyen, Rus göçmen edebiyatı alanında bilimsel çalışmaları ve deneyimlerinden istifade ettiğim kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Sevinç Üçgül’e ve bana manen destek olan ailem ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ebru KAYHAN

Kayseri, Haziran, 2019

GÖÇMEN RUS YAZARI İVAN LUKAŞ'IN EDEBİ SANATI

Ebru KAYHAN

**Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2019
Danışman: Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL**

KISA ÖZET

Siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve diğer sebeplerle insanların bireysel veya toplu olarak bir yerden başka bir yere göçüyle birlikte yaşamın her alanı, yeni hayat şartlarıyla şekillenir, bunun devamı olarak da aslında eski olan her şeye yeni anlamlar yüklenerek biçimlenir ve yorumlanır. Bu kültürel oluşumlar içinde edebiyat önemli bir yer tutar. 1917 Ekim Devrimini kabul etmeyen ve “Beyaz Ruslar” diye adlandırılan göçmenler yeni yaşamlarına kolayca uyum sağlamamakla birlikte içlerindeki Rusya hasreti ve sevgisini yoğun duygularla yaşatmayı başardılar. Rusya’da şair ve yazar olarak tanınan isimler üzerlerine büyük bir misyon alarak dini, ulusal ve manevi değerlerden taviz vermeden kendilerine, kendilerinden sonraki kuşaklara aidiyet duygusunu ve kimlik bilincini aktardılar. Tez çalışmamızda bu yazarlardan İvan Lukaş’ın hayatı ve sanatı hakkında çeşitli kaynaklarda yer alan bilgiler derlenerek aktarılmış, yazarın eserleri konu ve tür özellikleri bakımından incelenmiştir.

İlk gençlik yıllarında dini, felsefi ve siyasi arayışlarıyla çeşitli deneyimler edinen ve en son Beyaz Ordu’nun yanında yerini alan İ. Lukaş Rusya’dan 1920 yılında göç eder. İstanbul’da başlayan göç yolculuğu Sofya, Belgrad, Berlin, Riga ve diğer şehirlerden geçerek Paris’te son bulur. Rusya’da gazete ve dergilerde yazıları yayınlanan İ. Lukaş, göç yıllarında edebiyat çevresinde ilgi gören bir yazar olur. Ekim 1917 Devriminin Rusya tarihinde yeri, nedenleri ve sonuçları gibi konular yazarın tarihe olan ilgisi dolayısıyla eserlerinde farklı içeriklerde yer alır.

Kendine özgü anlatım biçimi ve konu yelpazesi olan Birinci Dalga Rus Göçünün yazarı İ. Lukaş birçok türde yazdığı eserleriyle ağırlıklı olarak Rusya’nın kaderini konu eder. I. Petro’dan 20. yy’nın karmaşık yıllarına kadar olup bitenlerin sebep ve nedenlerini tarihi süreçte araştıran yazar Rusya’nın yeniden doğacağına, güçlü yapısıyla halkını

mutlu edeceğine derinden inanmaktadır. Sıradan bir insanın dünyasından yola çıkarak Rusya tarihindeki düğümleri tespit etmeye çalışan, onların çözümlenmeme nedenleri ve sonuçlarını irdeleyen yazar Ekim 1917 Devrimini Rus halkına karşı işlenmiş haksız bir ceza olarak görür.

Tarihi roman yazarı olarak tanınan İ. Lukaş'ın eserlerini tarihi inceleme yöntemiyle incelemek ve anlamak ihtiyacı çalışma süresince bir taraftan belgesel ve tarihi, diğer taraftan kurgusal sanatsal analiz gerektirmiştir. Tez çalışmasında biyografik ilkeler birleşimine dayalı metin odaklı tarihi inceleme ve çözümleme yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca Rus göçmen yazarlarının temel amacı niteliğindeki kimlik ve aidiyet duygularını koruma çabası, milli değerleri ve gelenekleriyle sahip oldukları kimlikten taviz vermeme ve tarihi unutturmama gayreti, dili, kültürü koruma gibi hususlar vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İvan Lukaş, Rus Göçmen Edebiyatı, Gelibolu, tarihi roman

LITERARY LIFE OF IVAN LUKASH, THE IMMIGRANT RUSSIAN WRITER

Ebru KAYHAN

Erciyes University, Social Sciences Enstitute

Post Graduate Thesis, July, 2019

Consultant: Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL

ABSTRACT

Because of political, social, economical, religious and other reasons, with people's individual or collective migration from one place to another all areas of life are shaped by new living conditions and thus everything that was actually old is shaped and interpreted with new and different meanings. Literature has an important place in these cultural formations. Immigrants who are called "White Russians" didn't accept October Revolution of 1917 adapted to their new life easily but they managed to keep their longing and love of Russia alive with intense feelings. By undertaking a major mission, certain names known as poets and writers in Russia, transferred sense of belonging and identity awareness to themselves and next generations without sacrificing religious, national and spiritual values. In this thesis one of these writer, Ivan Lukash's life and his works were searched in subject and species characteristics. In his earlier youth, Ivan Lukash who had experiences with his philosophical and political quest and lastly took part beside White Army, migrates from Russia. This immigration journey starting from Istanbul goes on with Sofia, Belgrade, Berlin, Riga and other cities and finally finishes in Paris. Ivan Lukash whose works are published in newspapers and magazines becomes a well-known writer in literary community. The importance of the October Revolution of 1917, its causes and results and subjects like these take part in his works due to the writer's interest in history.

Ivan Lukash, the author of the first wave of Russian Immigration with his own narrative and range of topics, writes mostly about the fate of Russia with his works in many types.

The author who searches the reasons and causes of events in the historical process – from Petro the first to the complex years of 20th century – believes deeply that Russia will reborn and make its nation happy with its strong structure. Starting from the world of an ordinary person, the author tries to detect the nodes in the history of Russia and

study the reason why they aren't resolved and he considers the October Revolution of 1917 as a punishment against the Russian people.

The need to analyze using historical searching ways and to understand the works of Lukash, who is known as the historical novel writer, requires both documentary and historical analysis and fictional and artistic analysis. Historical research and analyze, text oriented research methods based on a combination of biographical principles, are used in the thesis. And also such points are emphasized, the effort to save identity and sense of belonging, not to compromise their identity with their national values and traditions and the effort not to efface their history, to save the language and culture as the main purpose of Russian immigrant writers.

Key words: Ivan Lukash, Russian immigrant literature, Gallipoli, historical novel.

İÇİNDEKİLER

GÖÇMEN RUS YAZARI İVAN LUKAŞ'IN EDEBİ SANATI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ İNTİHAL FORMU	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
ONAY:.....	iv
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	v
KISA ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

İVAN LUKAŞ'IN HAYATI VE SANATI

I.1. İ.Lukaş'ın Hayatı ve Sanatına Genel Bir Bakış	5
I.2. İ.Lukaş'ın Rus Göçmen Edebiyatında Yeri	19

II. BÖLÜM

İVAN LUKAŞ'IN ESERLERİ

II.1. İ.Lukaş'ın Romanları.....	25
II.1.a. “Moskova Yangını” («Пожар Москвы»)	25
II.1.b. “Musorgski’nin Talihsiz Aşkı” («Бедная любовь Мусоргского»)	32
II.2. Povest ve Öyküleri	42
II.2.a. Goloye Pole. Gelibolu (Голое поле).....	42
II.2.b. “Petro’nun Rüyaları” «Сны Петра»	47
II.3.İ. Lukaş'ın Diğer Eserleri.....	55
SONUÇ	58
KAYNAKÇA	61
ÖZGEÇMİŞ.....	64

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göçlerin tarihi ilk başlarda kuraklık, toprakların verimsizliği veya sert iklim gibi doğa koşullarına karşı çaresizlikler dolayısıyla gerçekleşiyordusa da sonraki yüzyıllardan günümüze dek göçün büyük oranda toplumlar arasındaki siyasi ve sosyo-ekonomik nedenlerden kaynaklandığı görülür. Coğrafi anlamda yer değiştirmenin ötesinde olan göç, toplumsal bir olay olduğu için aynı zamanda yeni kültürel arayış ve oluşumları da beraberinde getirir. Bu kültürel arayış ve oluşumlar içinde edebiyat önemli bir yer tutar.

Göçmen Rus yazar İvan Lukaş'ın hayatı ve içinde bulunduğu dönem ve şartlarda şekillenen edebi sanatı tezimin konusudur. Yetenekli ve donanımlı bir yazar olan İ. Lukaş'ın çağdaşları arasında önemli konuma sahipken sonraki yıllarda yeterince tanıtılmaması ve eserlerinin incelenmemesinden yola çıkarak hedefimiz tez çalışmamızda yazarın hayatı ve edebi sanatını tanıtmaktır. İçerisinde bulunan dönem, tarihi olaylar, yönetim şekilleri yazarın sanatını ortaya çıkarma konusunda etken faktörlerdendir. Bu çerçevede İvan Lukaş'ın yaşamını etkileyen dönemle ilgili tarihi olaylar yazarımızın hayatında ve edebi sanatında büyük rol oynamıştır. Aynı dönemleri yaşayan birçok göçmen Rus yazarın yanı sıra İvan Lukaş'ın da yaşadıklarıyla harmanlanan edebi eserlerini tanımak, okumak ve onun edebi yaşamını inceleyerek Rus Göçmen Edebiyatına katkıda bulunmak tezimizin amacıdır.

Tez çalışmamızda yazarın Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Ekim Devrimi sonrasında şekillenmeye başlayan yazarlık serüveni, Göç yıllarındaki edebi yaşamı ve eserleri incelenecektir. Özellikle Türkiye'de bulunduğu yıllar ve yerlerden bahseden “Gelibolu – Çıplak Çöl” eserini Türk okurlarına- öğrenci ve araştırmacılarına tanıtılacaktır.

Rus edebiyatında kendine özgü bir yeri olan İvan Lukaş çeşitli edebi türde eserler yazsa da tarihi konulu eserleriyle tanınmıştır. Birinci Dünya Savaşı ve Bolşevik Devrimi

yıllarında Rusya’da yaşananlar, devamında Ekim 1917 Devrimi ile başlayan göç ve bu göç yaşamında karşılaştığı zorluklarla harmanlanmış hayatı ve eserleri incelememizin temel kaynaklarıdır.

Tez çalışmasında biyografik ilkeler birleşimine dayalı metin odaklı tarihsel yöntem ve yakın okuma gibi bilimsel çalışma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

“Göçmen Rus Yazarı İvan Lukaş’ın Edebi Sanatı” adlı tezimiz; giriş, 2 ana başlık ve 5 alt başlık ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmamız, öncelikle İvan Lukaş’ın hayatı ve edebi kişiliği genel hatlarıyla inceleme, daha sonra yazarın eserlerini tür bakımından sınıflandırarak genel bilgi aktarım ve bazı eserleri üzerinde daha detaylı anlatı şeklinde kurgulandı. Çalışma elde edilen bulguların değerlendirildiği sonuç bölümüyle tamamlanacaktır.

“İvan Lukaş’ın Hayatı ve Sanatı” diye adlandırdığımız birinci bölümde İ. Lukaş’ın hayatını, eğitim ve yazarlık serüvenini kronolojik olarak anlatmaya çalışacağız. Birinci alt başlıkta İ. Lukaş’ın hayatına ve eserlerinin yazım tarihine, türlerine konu ve içeriklerine değinerek bir göçmen yazar olarak onun sanat görevinin nelerden oluştuğuna vurgu yapılacaktır. Göçmen yazarlara özgü yaşama ve yazma mücadelesi ilginç olaylar ve tespitlerle karşımıza çıkacaktır. Aslında isminin arka planda kaldığını ve hakkında az materyal olduğunu düşündüğümüz yazarın, özellikle, son yıllarda yayınlanan eserleri ve onun sanatına artan ilgi çalışmamızın isabetli bir seçim olduğu kanaatini oluşturdu. Eserlerinin tamamının Rusya Kültür Fonu tarafından yayınlanmaya başlaması, Rusya’da ve diğer ülkelerde yazarın hak ettiği ilgiyi gördüğünün göstergesidir.

İkinci alt başlıkta İ. Lukaş’ın Rus Göçmen Edebiyatında yerini tespit etmeye çalışmamıza dönemin tanınmış isimlerinin o yıllardaki yazıları önemli katkı sağladı. Böylece yazarın hem gazetecilik hem yazarlık, hem de eleştirmen olarak faaliyetleri hakkında geniş materyal edinmiş bulunduk. Göçmen yazarlardan B. Zaytsev (1881-1972), V. Nabokov (1899-1977), V. Hodaseviç (1886-1936), M. O. Tsetlin (1882-1945) gibi tanınmış Rus göçmenlerin İ. Lukaş sanatına yönelik düşünceleri, onun göç camiasında ve o yıllarda ilgiyle takip edilen önemli bir yazar olduğunun göstergesidir.

Tez çalışmamızın ikinci bölümünde yazarın eserleri hakkında bilgi verilecektir. Yazarın kısa süren hayatında üretken bir sanat yolu geçtiğini görmekteyiz. Romanları, povest ve öyküleri, gazete köşelerinde yer alan eleştiri yazıları ayrı alt başlıklar halinde incelenecektir.

Tez çalışmasında ana kaynak niteliğinde kullandığımız kaynaklar “Rus Göç Edebiyatı” serisinde 2000 yılında yayınlanan iki ciltlik “İvan Lukaş, Eserleri” ve elektronik ortamda ulaşabildiğimiz materyallerden oluşmaktadır. Rus Göçmen edebiyatı yazar, şair ve eleştirmenlerinin özellikle 2000 yılı sonrası Rusya’da yoğun ilgi görmesi, özellikle, Sovyetler Birliği döneminde gölgede kalan isimlerine geniş yer verilmesi çalışmamızda kaynak sıkıntısı sorununu önemli ölçüde gidermiştir. Sonuç olarak İ. Lukaş’ın hayat ve sanatının özelliklerini, eserlerinde ana konuları, bir yazar olarak konu, içerik, dil ve üslup özellikleri, edebiyat eserlerine itinalı ve titiz yaklaşımıyla tanınması, tarih ve sanatın diğer dallarına dair geniş bilgi sahibi olması bu çalışmada tespit ettiğimiz temel hususlar olarak vurgulanmaktadır.

Bu çalışmamızdaki amacımız; Rusya’da son yıllarda ilgi gören ve Türkiye’de sadece S. Üçgül’ün çevirdiği “Goloye Pole. Gelibolu” (Çeviribilim, 2015) eseriyle tanınan Birinci Dalga Rus Göçmen yazarı İ. Lukaş’ın hayatı hakkında bilgi vererek eserlerine dikkat çekmektir.

Tez çalışmamızda İ. Lukaş’ın eserlerinin Rusça olarak incelediğimi ve yukarıda bahsedilen kitap dışında verilen alıntıların tarafımdan Türkçe ‘ye çevirisinin yapıldığını belirtmek istiyorum.

I. BÖLÜM

İVAN LUKAŞ'IN HAYATI VE SANATI

İvan Lukaş göçmen yazar olarak döneminde edebiyat ve sanat çevrelerince tanınmış bir yazar olmuşsa da daha sonra uzun yıllar belirsiz sebeplerden dolayı ismi ve eserleriyle unutulmaya yüz tutmuş, 1990'lı yıllardan sonra ise yeniden “keşfedilme veya anılmaya” başlamış ve hak ettiği ilgiyi görmeye başlamıştır. 20. yy. Rus tarihi ve edebiyatında toplu olarak yaşanan üç temel göç dalgasından ilkinde yer alan İ. Lukaş Rus edebiyatının 19. yy. geleneklerini yaşatan bir isim olarak “neo-klasik” yazar olarak tanıtılmakta, eserleri yeniden basılmakta ve ilgi görmektedir.

Rus okuru İ. Lukaş'ı 1990'lı yıllardan sonra tanımaya başlasa da Rusya Federasyonu'nda eserleri 2000 yılı itibariyle yayınlanmış, hayatı ve sanatı ile ilgili az sayıda bilimsel çalışma yapılmıştır. Şu sıralarda Rusya Kültür Fonu yazarın 10 ciltten oluşacak tüm eserlerini yayına hazırlamaktadır.

Türkiye'de 20. yy. başlarında Rus göçüyle ilgili çalışmalarda, özellikle Gelibolu'daki Beyaz Rus Ordusu asker ve subaylarının yaşamıyla ilgili tarihçi ve Rus edebiyatı uzmanlarının bazı çalışmaları bulunmaktadır. 2015 yılında S. Üçgül tarafından “Goloye Pole. Gelibolu” eseri Türkçe 'ye çevrilmiştir.

Birinci Dalga Rus Göçü hakkında Prof. Dr. S. Üçgül “Rus Göçmen Edebiyatı I” kitabında şöyle der:

“Rus Göçmen Edebiyatı’nda Birinci Dalga diye adlandırılan dönem, I. Dünya Savaşı’nın sonunda 1918’de başlayıp, II. Dünya Savaşı’nın başlamasından önce biten göçteki sanat dünyasından insanların yarattıkları edebiyatı kapsar. Rus Göçmen Edebiyatı üzerine değerli çalışmalarıyla tanınan ve bu edebiyatın tarihini yazan G.Struve’a göre Rus Göçmen Edebiyatı’nın tarihini toplu göçün tarihiyle aynı dönemle yani 1920 yılından başlatmak gerekmektedir.¹ 1921 yılında Paris, Berlin, Prag, Belgrad, Sofya, İstanbul gibi şehirlerde artık Rusça konuşulan eğitim ve kültür merkezleri, gazete ve diğer yayın organları vardı. Rus göçmen yazarların göç etmesine gelince bu göçün farklı şekillerde olduğunu görüyoruz. Kimisi yasal olmayan yollarla (D.Merejkovski, Z. Gippius, D.Filosov gibi), kimisi yasal izin alma suretiyle (K.Balmont), kimisi tedavi için doktor raporuyla, (İ. S.Şmelyov (1873-1950), kimisi Beyaz Ordu’nun zorunlu tahliyeleriyle birlikte İstanbul’a yol alan gemilerle (İ. Bunin, G. Adamoviç, M. Arçibaşev, V.Hodaseviç, M. Tsvetayeva, A. Remizov) geçici süre için iş ve görevlendirme için yurtdışına çıkmış ve geri dönmemişlerdir.”²

İ. Lukaş, İ. Bunin, N. Nabokov, M. Tsvetayeva ve diğer göçmen yazarlar kadar tanınmış olmasa da yaşadığı yıllarda edebiyat ve sanat çevresinin, ayrıca Rus göçmen okurlarının beğeniyle izlediği ve okuduğu bir yazardı. Çalışmamızda yazarın hayatı ve sanat yolunu kronolojik olarak aktaracağız.

1.1. İ.Lukaş’ın Hayatı ve Sanatına Genel Bir Bakış

20. yy. Rus edebiyatında çok yönlü faaliyetleriyle tanınmış İvan Sozontoviç Lukaş 30 Mart (11 Nisan) 1892 yılında Petersburg’da doğdu. İ. Lukaş’ın faaliyetleri arasında yazarlığı ön plana çıkmış olsa da şair, eleştirmen, gazetecilik ve kendi metinlerinin illüstrasyonlarını yapma gibi yönleri de göz ardı edilmeyecek boyuttadır. 1917 Ekim Devrimi sonucunda Bolşevik rejimini kabul etmeyen binlerce insan gibi Rusya’yı terk ederek İstanbul üzerinden Avrupa’ya göç eden İ.Lukaş’ın ismi Birinci Dalga Rus göçmen yazarları arasında yer almaktadır.³

Yazarın babası Sozont Lukaş, Poltova ili köylülerinden olup 1877-1878 yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı’na katılmış, Fin alayından hizmet etmiş ve onbaşı rütbesiyle

¹ Г.Струве, Русская литература в изгнании https://vtoraya-literatura.com/pdf/struve_russkaya_literatura_v_izgnanii_1996_text.pdf

² Üçgül, S. Rus Göçmen Edebiyatı. Ankara: Kapadokya Kitabevi, 2006: 28.

³ Балтийский Архив, Иван Лукаш (1892 - 1940)
http://www.russianresources.lt/archive/Lukas/Lukas_0.html

emekli olarak Petersburg'a yerleşmiştir. 1880 yılında Çar II Aleksandr (1818-1881, hâkimiyet yılları: 1855-1881)'a karşı aşırı sol örgüt olan Narodnaya Volya üyesi Stepan Halturin (1857-1882)'in gerçekleştirdiği suikast eyleminde Sozont Lukaş'ın görevde olması gerekirken eşinin hastalığı dolayısıyla izinli olması onun hayatta kalmasını sağlamıştı. Bu vesileyle İvan Lukaş çocukluğunda babasıyla Petersburg'daki Smolenski mezarlığındaki bu terör eyleminde hayatını kayıp eden Fin alayı askerlerinin mezarını defalarca ziyaret ettiklerini anlatır. Babasının askerlik sonrası Petersburg Sanat Akademisinde görevli hizmetli ve canlı model olarak çalışması İvan Lukaş'ı çocukluğunun sanat ortamında geçmesini sağlar. Ünlü Rus ressamı İ. Repin'in (1844-1930) "Türk Sultan'ına Mektup Yazan Zaporozya Kazakları" (1880-1891) adlı tablosunda kafası sargılı kazakın yazarın babası olduğu ailede anlatılan hikâyelerden biridir. Lukaş'ın çocukluktan sanat dünyasından insanlarla bir arada olması, ressam ve heykeltıraşlarla iç içe yaşaması onda sanata büyük merak uyandırır. Hayatının ileriki evrelerinde yaşayacağı olayları yazılı olarak anlatmasının temelinde bu merak önemli rol oynadığı söylenebilir.

Yazarın annesi Sanat Akademisinin yemekhane müdürü olarak çalışsa da tanınmış ressam A. P. Bogolubova'nın⁴ da öğrencisi olmuştur. Dolayısıyla, ailede sanata olan ilgi Lukaş'ın kültürel anlamda donanımlı yetişmesine olanak sağlamıştır. Doğup büyüdüğü Petersburg şehri de İvan Lukaş'ın kimliğini ve algı dünyasını büyük ölçüde etkiler. Yazar, bu etkiden "Petro'nun Rüyalari" («Сны Петра», 1931) adlı eserinde şöyle bahsetmektedir. "Bizim çocukluğumuz, korkunç güzelliklerle çevrelenmiş olan - kuzey gecelerinin berrak soğukunda moraran sıra kemerler ve kolonlar, Teb'li Minerva ve Sfenksler, yüksek kemerde donakalmış Apollon'un bakır quadrigası - bu görüntülerin hepsi, yani bugün kimsenin bilmediği esrarengiz gücün büyüleyici yalvarışı arasında geçmiştir, diye düşünüyorum."⁵ Tarihi yapısı ve mimari özellikleriyle Petersburg, İ. Lukaş'ın birçok eserinde gizemli ve muhteşem silüetiyle karşımıza çıkacaktır.

⁴ A.P. Bogolubov: (16.03.1824-03.02.1896) tarihi Rus donanması tablolarını çizen Rus ve Avrupa manzara resimlerinde kendine özgü tarzı olan usta ressam. Eserleri ve toplum sanat faaliyetleri 19. Yüzyılın ikinci yarısında Rus kültür tarihine ve Rusya ve Fransa ilişkileri tarihine bir sayfa açmıştır. www.peoples.ru/art/painter/bogolybov

⁵ Иван Лукаш, Сочинения в двух книгах, том 1, Пожар Москвы, Москва, НПК «Интелвак», 2000, с.501. (Bundan sonra bu kaynakçanın ismi "Иван Лукаш, том 1" kısaltmasıyla kullanılacaktır.)

Ailenin yedi çocuğundan sonuncusu olan İvan Lukaş, ilköğretime Petersburg Larinski Gimnazyumu'nda başlar, 1909-1912 yılları arasında özel bir lisede eğitimine devam eder, daha sonra 1912 yılında Petersburg Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazanır ve burayı 1916 yılında mezuniyet belgesiyle tamamlar. Lukaş'ın Petersburg Üniversitesi Filoloji Fakültesi'nde de eğitim gördüğünden bahsedilmektedir. Dönemin siyasi olayları mezuniyet sınavlarını tamamlayıp diploma almasına engel olur. Ailede diğer kardeşlerin üniversite eğitimi aldığı bilinmektedir.⁶ Araştırmacı T. Pigareva “Lukaş'ın tüm sanatı Rusya'yla dopdoludur...” başlıklı yazısında Petersburg Akademisinin müzesindeki erkek çocuk kafasının Rus ve Sovyet arkeoloğu, tarihçi ve Moskova tünelleri üzerine araştırmalarıyla tanınmış İ. Ya.Stelletski (1878-1949) tarafından Lukaş'ın kafa yapısı örneğinde çalıştığını söyler.⁷

Rusya imparatorluğu çarlık rejiminin 1905 Devrimi ile sarsıldığı döneme denk gelen İvan Lukaş'ın öğrencilik yılları, onun anayasal-demokratların partisinden olan Sosyalist Devrimcilere (SR) karşı ilgisiyle izlenmektedir. İdealleri peşinden giden bir genç olarak 1905-1907 yılları arasında Sosyalist Devrimci Parti'ye merak salar, İrlandalı yazar Thomas Mayne Reid (1818-1883)'in kitaplarından etkilenerek Amerika'ya gitmek istese de bu kaçış başarısız olur. 1910'lu yıllarda edebiyatta sembolizme karşı çıkışıyla ortaya çıkan fütürizm akımına ilgi duyar ve Petersburg fütüristlerinin edebiyat ve sanat gecelerine katılır. Petersburg'da ego-fütüristlerle tanışması ve kısa süreliğine de olsa onlara yakınlaşmasıyla Lukaş edebiyat dünyasına merhaba der. Bu süre içerisinde İ. Severyanin (1887-1941)'nin yardımlarıyla sürrealist gerçeküstü derlemeler diye tanımlanan manzum şiirlerinden oluşan ilk kitabı “Çiçekler Zehirlidir” («Цветы ядовитые», 1910) yayınlanır. Lukaş, 1912 yılında İvan Oredej (Иван Оредеж) takma adıyla fütüristlerin edebiyat yıllığında “Turuncu Çöp Kutusu” («Оранжевая урна»), “Petersburg Tellalı” («Петербургский глашатай») ve “Yazlıkçı Kadın” («Дачница») adlı eserlerini yayınlatır. Bu eserlerde ritmik düz yazı üslubu (белый стих/blank verse) yazan Amerikalı şair Walt Whitman (1819-1892) etkisi görülmektedir. Lukaş'ın ritmik düz yazı üslubuyla “Kral XVI Louis'in Ölümü” adlı bir drama yazdığı ve bu türdeki ilk denemesi başarısız olduğu bilinir. V. Bryusov (1873-1924) “Çiçekler Zehirlidir” hakkında şöyle der: “Ne biçim şiir bu.. Walt Whitman'ın poemlerinden

⁶ Татьяна Пигарева «Всё творчество Лукаша наполнено Россией...» <http://www.unification.com.au/articles/211/>

⁷ A.g.k.

birinin “kendi sözleriyle” anlatımından başka bir şey olmayıp da ne denli şiirlerdir.” Bryusov, söz konusu eseri W. Whitman’ın eserleriyle karşılaştırılmasını istemiştir.⁸

Lukaş, Birinci Dünya Savaşı arifesinde “Çağdaş Söz” («Современное слово»), “Nutuk”(«Речь») gibi gazetelerde ve “İşilti” («Огонек») dergisinde muhabir olarak çalışır. 1914 yılında Preobrajenski Alayı’na gönüllü olarak katılarak orduda yer alır, Kadet’lerin sosyal liberalizmle alakalı siyasi görüşünü destekleyici yazılarla “Trud i Volya” («Труд и воля») gazetesinde asker ve subaylar hakkında yazılar yazar. Sosyalist devrimcilerin düşüncelerinin heyecanını yaşayan Lukaş’ın sol sanata eğilimde bulunduğu görülmektedir. İlk eserlerinden bütünüyle farklı olan gerçekçi bir yönelimle sanat yoluna devam eden Lukaş, gazetelerde denemeleri ve hikâyeleriyle yer almaya başlar. Şubat 1917 Devrimini coşkuyla karşılayan Lukaş, Geçici Hükümetin propagandasını destekleyici yazılarıyla dönemin kahramanlarından olan askerler, subayları destekler ve bu dönemde kendini broşür dizisine adar; “Volıntsı” («Волынцы»), “Preobrajentsı” («Преображенцы»), “Pavlovtsı” («Павловцы»), “Kışlık Saray’da 28 Şubat Gecesi” («Ночь на 28 февраля в Зимнем дворце»), “Pavlosk Alayında Ayaklanma” («Восстание в Павловском полку») gibi çalışmaları bu anlamda örnek gösterilebilir.

Dönemin siyasi olaylarındaki belirsizlikler, Geçici Hükümet’ten beklentiler, yaşanan kaos çoğu insan gibi Lukaş’ı da saf belirleme hususunda zorlar. 1917 Şubat Devrimi onda büyük bir heyecan yaratsa da bu durum kısa sürer, yazar beklentilerine cevap bulamaz. Lukaş 1917 yılının sonbaharında Sovyet yönetimine karşı olan Kornilov olayını destekleyen isyan hazırlığında görev alır. Kornilov olayı, 1917 Ağustos-Eylül aylarında General Lavr Kornilov’un iktidara yaptığı başarısız darbe girişimidir. I. Dünya Savaşı ve devamında başlayan Rus İç Savaşında Rus ordu komutanı General Lavr Kornilov başkanlığında Aleksandr Kerenski’nin Geçici Hükümetini güçlendirmek amacıyla yapılan bu darbe girişimi Bolşevikler tarafından bastırılarak başarısız olmuş ve Kornilov, Kerenski tarafından tutuklanmıştır. Bu olay Ekim Devrimi’ne giden yolda Bolşeviklerin elini güçlendiren bir öneme sahiptir.⁹ Sovyet yönetimi aleyhine

⁸ Комментарии к книге «Цветы ядовитые» Ивана Лукаша Издатель: Salamandra P.V.V., 2018 <https://www.litmir.me/br/?b=621859&p=6>

⁹ Ramin Sadıgov “Lavr Kornilov: Darbeci Bir Generalin Portresi” https://www.academia.edu/30396477/LAVR_KORN%C4%B0LOV_DARBEC%C4%B0_B%C4%B0R_GENERAL%C4%B0N_PORTRES%C4%B0

başkaldıran Kornilovların yanında yer alması Lukaş'ın siyasi görüşünün değiştiğinin göstergesiydi. Bolşeviklere karşı duranlar arasında yer alan Lukaş, hayatının en önemli kararını vererek Beyazların yanında yer alır ve bu durum hayatının sonuna dek sürer.

1918 yılının ortalarında Petrograd'dan Kiev'e giden gönüllü ordu bölüğüne katılır. Devrim sonrası çıkan iç savaşta General A.P.Kutepov'un Gönüllüler Ordusunda yer alır ve General Pyotr Vrangeli'nin (1878-1928) ordusunun Kırım'dan tahliyesine - Kasım 1920 tarihine - kadar Beyazların "Rusya'nın Güneyi" («Юг России») ve "Tavria'nın Sesi" («Голос Таврии») gibi basın yayın organlarında faaliyet gösterir. Kendine özgü bir tarzı olan İvan Lukaş Rusya'da sadece gazete ve dergilere yazdığı yazılarla bilinmekte olup edebi eserleriyle sanat dünyasındaki tanınırlığı göç yıllarının geçtiği çeşitli ülkelerde gerçekleşir.

Lukaş'ın 1918 yılında Kiev'de evlendiği fakat bu evliliğin Berlin'de sona erdiğini ve orada Rostov na Donu'dan Berlin'e göç eden Tamara Lvovna adlı bir kadınla evlendiği ve bu evlilikten Vera adlı bir kızı olduğu bilinmektedir.

İvan Lukaş Ekim 1917 Devriminin Güneye doğru yayılması ve Beyazların mukavemet gösteremediğini gören Beyaz Ordu'nun binlerce mensubuyla birlikte ülkeyi terk etmek zorunda kalır. Bu göç yolculuğunda ilk durağı İstanbul olur. Prof. Dr. Tülay Alim Baran, bu trajik göçün ayrıntıları şöyle aktarılmaktadır: "General Baron Wrangel ve Beyaz Ordu'nun genelkurmay heyetinden sağ kalanları taşıyan Korniloff destroyeri ile diğer göçmenleri taşıyan gemiler ve Akdeniz'de tüm Fransız Deniz Kuvvetlerinin komutanı Amiral Dumesnil'in Waldeck-Rousseau isimli bayrak gemisi ile yola çıkan göçmenlerin bir kısmı Türkiye'ye yönelmiştir. Bu yolculuğun kalabalık mülteci sayısı nedeni ile oldukça zor geçtiği anlaşılmaktadır. "İliazd" (İlya Zdaneviç) "Bir Rus Fütüristi'nin Dört Vizyonu" isimli çalışmasında gemilerdeki insanları şöyle anlatıyor:

...O gemilerde askerler ayakta duruyorlardı; öyle ki, aralarından biri uzanmak, oturmak ya da sadece dönmek isteseydi bile, bunu yapamazdı. Bu insanların kenevir halatlarla direklerle bağlanmış ve orada kaderlerine terk edilmiş, aç kalarak ve boğularak ölmeye mahkûm edilmiş kişiler oldukları sanılabiliirdi. Şimdi o kadar yakından geçiyorduk ki, yüzlerindeki ifadeyi ayırt edebiliyordum, görmemek için sırtımı dönmek istiyordum, ama bunu

yapamıyordum, gözlerimi yere çeviremiyordum; korkuya kapılmış bir halde, günlerdir bu koşullarda yaşayan General Wrangel'in içerisinde bulunduğu Rus elçiliğine ait yat Marmara Denizi'ne demirlemiş durumda bulunuyorken gizemli bir şekilde bir süre sonra batmış ancak, Wrangel ve ailesi kazadan yara almadan kurtulmuştur. İşkence kurbanlarına bakmak zorundaydım ve aralarında ölmüş olanlar, henüz ölmeyi becerememiş komşularıyla aynı mekânı paylaşmaya devam ediyorlardı.¹⁰

İvan Lukaş'ın göç yolculuğundaki şehirleri ve bu şehirlerdeki yaşamını ulaşabildiğimiz kaynaklardan faydalanarak kısa özetlemeye çalışacağız. Binlerce Beyaz Rus gibi İvan Lukaş'ın da güneyden başlayan bu göç yolculuğunun ilk durak noktasının İstanbul olduğunu özellikle vurgulamamız gerekir. İ. Lukaş'ın sivil olarak göç ettiği bilinse de muhabir geçmişiyse kendisinin Beyaz Rus Ordusunun bulunduğu Gelibolu ve diğer kamplara gittiği görülür. Gelibolu'daki Beyaz Ordu asker ve subaylarının yaşamını konu alan “Çıplak çöl” anlamına gelen “Goloye Pole. Gelibolu” («Голое поле. Галлиполи», 1921) belgesel povestini yazar. İstanbul ve Gelibolu'da bir süre yaşayan Lukaş, askeri muhabirlik mesleğinin devamı olarak ağırlıklı Beyaz Ordu asker ve subaylarının yaşamlarını konu alan yazılar yazar. İstanbul'da bulunduğu sürede iki kez tifüse yakalanır ve kısa bir süre hastanede tedavi görür. General Kutepov komutanlığındaki Beyaz Rus Ordusunun Gelibolu'daki yaşamını konu ettiği “Goloye Pole. Gelibolu” adlı belgesel ve tarihi povest özelliklerinin harmanlandığı eseri 1922 yılında Sofya'da “Svobodnaya Reç” («Свободная речь») gazetesinde yayınlanır. Bu eser yıllar sonra 1990 yılında Stavropol'da yayınlanan “Kuban” («Кубань») dergisinin 11. sayısında yayınlanacaktır. Göç yolculuğunun ilk yıllarında ve sonra devam eden süreçte de Lukaş'ın eserlerinde Rus devrimi, iç savaş, ordu, göç, Rus insanın vatan sevgisi ve vatan için mücadelesi gibi konuların ağırlıklı olduğu söylenebilir. Rus Göçmen edebiyatı üzerine araştırmalarıyla tanınan yazar Margarita Sosnitski, Türkiye topraklarındaki göçmen Rus insanının yaşantısını aktaran İvan Lukaş sayesinde, 20. yüzyıl başındaki Rus göç ve göçmenleri ile tarihin bu dönemi hakkında ilginç ve detaylı bir şekilde bilgi edinildiğini yazar.¹¹ S. Üçgül, eser hakkında “Goloye Pole belirli bir kurguya sahip olmamakla birlikte Rus göçmenlerinin “benden biz olmaya” giden bir süreçte anlatılan bir türküyse benzemektedir. Anlatıcı yaşananları, dikkatli bir şekilde,

¹⁰ Tülay Alim Baran, “Mütareke Döneminde İstanbul'daki Rus Mültecilerin Yaşamı” s. 129 <https://dergipark.org.tr/download/article-file/680780>

¹¹ Bkz.: Сосницкая, Маргарита. Счастливики долины роз и смерти <http://www.hrono.ru/text/2008/sos1008.html>

detaylarına varıncaya dek, lirik bir havaya büründürerek, zaman içinde geçmiş ve geleceği harmanlayarak aktarmaktadır. Herkese, her olaya, her nesneye oldukça duyarlı ve duygusal bir şekilde yaklaşan anlatıcı hazin bir üslupla Gelibolu'daki Rusların yaşamının resmini çizer. Ara sıra, bir kahramanlık destanına özgü lirik ricatlara yer vermesi, düşüncelerini doğa olayları, ay, bulut, deniz, rüzgârla paylaşması esere bir lirizm katmaktadır.” diye yazar.¹²

Lukaş'ın daha sonrasında yaşadığı şehirlerin ise Tırnovo-Sofya-Viyana-Prag-Berlin-Riga ve son olarak Paris olduğunu görüyoruz. Lukaş bir gazeteci yazar olarak Rus göçmenlerin yayınladığı Rus dilli dergi ve gazetelerde gündemi takip eden yazılar yazar. Örneğin: “Özgür Konuşma” anlamını veren “Svobodnaya Reç” («Свободная речь», Sofya), “Yeni Zaman” - “Novoye Vremya («Новое время», Belgrad), “Zaman” - “Vremya” («Время», Şangay), “Rus Fikri”-“Russkaya Mısl” («Русская мысль», Berlin), “Dümen”-“Rul” («Руль», Berlin)¹³

Lukaş, 1920'li yılların ortalarından başlayarak Rusya tarihiyle ilgili incelemelerde bulunur. Bu ilgi yazarın sanatında yeni bir sayfa açar ve hayatının sonuna dek devam eder. Lukaş'ın Rusya'nın keşmekeşli tarihi, maddi ve manevi değerlerine olan sevgisi sanatının her döneminde ona bol malzeme verir. 1917 Ekim Devrimini bir trajedi olarak değerlendiren İ.Lukaş, bu evreye gelinene kadar olan sürecin değerlendirilmesi gerektiği inancıyla yazmaya başlar. Bu sürecin I. Petro döneminden başladığına vurgu yapan Lukaş, çevresindekilerin de ilgi odağı haline gelir. “Vozrojdeniye” gazetesinin 3 Ekim 1929 tarihli sayısında “Şu an Petro konusu Lukaş'ı ciddi şekilde meşgul etmektedir” diye yazan N. Mişeyev'in fikri, 14 Ocak 1929 tarihli gazetede yer alan V. Hodaseviç göçmen edebiyatı özetine dair yazısında şöyle yorumunun devamı sayılabilir. Hodaseviç, Lukaş'ın “Saray Grenaderleri” («Дворцовые гренадеры», 1928) öykü derlemesini alışıla gelinen edebiyat eserlerinden “ciddi bir edebi mektuba dönüş” eğilimi olarak yorumlar.¹⁴

¹² S.Üçgül, Rus Göçmenlerinin Mekânı - Gelibolu: “Burası Başka Bir Yer”, Mekân ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, 2012, s. 68

¹³ Балтийский Архив, Иван Лукаш (1892 - 1940)
http://www.russianresources.lt/archive/Lukas/Lukas_0.html

¹⁴ А. Белоусенко, Иван Созонтович ЛУКАШ
(1892-1940) http://www.belousenko.com/wr_Lukash.htm

Yaşadığı iç savaşa tanıklık ettiği dönemde hafızasında yer eden olaylardan Lukaş “Ölüm” («Смерть», 1922) adlı povestinde bahseder. İç savaşı konu ettiği “Ölüm” adlı povesti 1922 yılında Sofya’da “Russkaya Mısl” («Русская мысль») dergisinin 6 ve 7. sayılarında yayınlanır. Bu eserde Lukaş Rusya’da 1905 yılında baş göstermeye başlayan ve birbirini takip eden devrim hareketleriyle sonuçlanan Bolşeviklerin egemenliği altındaki iç karışıklığı ve iç savaş trajedisini taşralı Rus aydınlarının yaşamı üzerinden anlatmaktadır.¹⁵

İ. Lukaş’ın Sofya’da uzun süre kalmadığı, Viyana ve Prag üzerinden Berlin’e yerleştiğini görüyoruz. 1922 yılında Berlin’de “Vereteno” yazarlar topluluğuna üye olan Lukaş, V.V. Nabokov ile daha yakından tanışır. Lukaş, Nabokov ile birlikte Rus kabareleri için «Locomotion» adlı skeç senaryoları, besteci V.F. Yakobson (1904-1975) müziği için “Agasfer” («Агасфер») adında libretto pantomimi, “Mavi Kuş” («Синяя птица») adlı Berlin kabaresi için “Abıhayat” («Живая вода») pantomimi senaryosunu yazarlar. 1924 yılında tanınmış besteci A.İlyuhin’in isteği üzerine “Ayışığı Kavalyesi” «Кавалеры лунного света» bale-pantomiminin senaryosunu yazarlar.¹⁶ V. Nabokov’un edebiyata karşı sert ve ciddi tavrı, aynı zamanda insanlara karşı mesafeli yaklaşımını göz önünde bulunduracak olursak bu birliktelik İ. Lukaş’ın yüksek iç kültürü ve yazı mahareti konusunda da bir kanaat oluşturabilir. Nabokov kadar tanınır olmasa da çalışma süreci ve ortaya koyulan ortak eserler Nabokov’un Lukaş’ın kişiliğine yüksek değer verdiğinin göstergesidir. Edebiyat bilimci Lyudmila Sprog “Lukaş’ın Puşkin Miti” makalesinde Nabokov’un Berlin dönemine ait eserleri arasında yer alan “İhtişam” («Подвиг», 1930-32) romanının kahramanı edebiyatçı Sergey Bubnov’un bazı çizgilerinin, özellikle mistik yönün Lukaş’a ait olduğundan bahseder.¹⁷

1925 Şubat ayının ortalarında Yu.İ. Ayhenvald (1872-1928), Lukaş ve Nabokov’un “Arzamas” adlı edebiyat yayıncılık grubuna dâhil olduğu bilinmektedir.

Lukaş’ın 1920’lerde Vladimir Nabokov-Sirin’in en yakın arkadaşı olduğunu Nabokov’un biyografi yazarı B. Boyd şu sözlerle ifade eder: “Sonraları hiçbir yazarla

¹⁵ Балтийский Архив, Иван Лукаш (1892 - 1940)
http://www.russianresources.lt/archive/Lukas/Lukas_0.html

¹⁶ Агасфер (Примечания) <http://nabokov-lit.ru/nabokov/piesa/otryvki.htm>

¹⁷ Спроге Людмила, «Пушкинский миф Ивана Лукаша», Пушкинские чтения в Тарту 2, 2000, с.331–333. <https://www.ruthenia.ru/document/386593.html>

Nabokov'un Lukaş gibi sataşkan birisiyle iş konusunda bu denli yakınlığı hiç olmadı.”¹⁸

Lukaş, 1925 yılında General N.V. Skoblin (1893-1937/1938)'in eşi ünlü şarkıcı N.V. Plevitskaya (1879-1940)'nın isteği üzerine “Dejkin Karagod” («Дежкин карагод») isimli biyografik kitabı yazar. Plevitskaya'nın biyografisinde İstanbul'dan başlayan serüvenini sözlü olarak anlattığı İvan Lukaş'tan “bir zamanların dekadans şairi, liberal görüşlü gazeteci yazar, Gönüllü Ordu subayı 1920'lerin ortalarında göçmen Rusların çevresinde ses getiren “Bel-Tsvet” romanının tanınmış yazarı” diye bahsedilmektedir.¹⁹

“Vereteno” yazarlar topluluğundan ayrılıp “Bratstvo kruglogo stola” adlı topluluk kuran yedi kişi - Vladimir Amfiteatrov-Kadaşev(1888-1942), Sergey Gornı (1880-1948), Gleb Struve (1898-1985), Vladimir Nabokov, Vladimir Tatarinov (1892-1960), Leonid Çatski (1898-1963) - arasında yer alan İvan Lukaş için Berlin yılları sanat anlamında verimli olarak değerlendirilebilir. Bu yıllarda bulunduğu topluluğun da faal yer aldığı masonluk ilgisini çeker ve “Yuvarlak Masa Kardeşliği” adlı topluluğunun üyelerinin de yer aldığı “Kuzeyin Büyük Işığı” («Великий Свет Севера») adlı mason locasında yer alır. Bir süre sonra Paris'teki “Astreya” («Астрейя») locasına geçer. Buradaki faaliyetinden de kısa süre sonra resmen ayrıldığını beyan eder.

“Askeri Hapishanedeki Şeytan” («Черт на гауптвахте»,1922) adlı öykü derlemesi yazarın kendi tanımıyla Rusya'nın kuzey başkentinin geçmişinden hikâyeler olarak adlanır. Petersburg hikâyeleri diye adlandırılan bu kitapta Lukaş'ın tarih ve kültür bilgisinin derin ve zengin olması onun başarısının önemli özelliği olarak değerlendirilir. Araştırmacı Ye. A. Kalaşnikova, “İvan Lukaş'ın Eserlerinde Ana Fikir Olarak ‘Petersburg Miti’ ve Petersburg” adlı çalışmada Petersburg'un Lukaş için Puşkin'i

¹⁸ Бойд Б. Владимир Набоков. Русские годы. М. Независимая газета — Симпозиум. 2001. с. 236-238.

¹⁹ Дежкин карагод (1925 год); Мой путь с песней (1930 год)

Надежда Плевицкая, <http://xn--80aba1abaoftjax8d.xn--p1ai/%D0%A1%D1%8E%D0%B6%D0%B5%D1%82%D1%8B/%D0%B4%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8%D0%BD-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4>

çağrıştırdığını ve “Tipi” («Метель») öyküsünde de bunun izinin aşikâr olduğundan bahseder.²⁰

“Ölümler Evi” («Дом усопших», 1922) adlı povestinin - Lukaş onu N. Gogol (1809-1852)’ün yolundan giderek poema adlandırmıştır, - kahramanları sıra dışı durumuyla dikkatleri çekmektedir. Eserin kahramanları Kırım’da bir sanatoryumda veremden ölmek üzere olan Sovyet insanlarıdır. Ölümlerine az süre kala içlerindeki nefretlerini birbirlerine anlatarak bir iç dökümü yaparlar. 1923 yılında “Beyaz renk” («Бел-Цвет») romanı yayınlanır. Romandaki Mişa Svetlov karakterinin yazarın kendi olduğu bilinmektedir. 1925 yılında yazdığı “Şeytan” («Дьявол») adlı gizem oyunu ve aynı yıl “Arzamas” tarafından yayınlanan “Kont Kaliostro. 1782 yılında Sant-Peterbusrg’da bulunmuş olan bir felsefe taşı, seyahat sandığından hanımefendi, büyük Rozenkreyslerliler, sihirli altın, Moskova bakaloryasından ve diğer muhteşem ve şanlı maceralardan bahseden povest” («Graf Kaliostro. Povest o filosofskom kamne, velikih rozenkreyslerah, volşebnom zolote, moskovskom bakalavre i o proçih slavnih i çudesnih prikluçeniyah, bivşih v sankt-peterburge v 1782 godu») adlı kitabıyla Lukaş’ın macera konulu eserlere dönüş yaptığı görülmektedir. Kaliostro adlı ünlü bir büyücüden bahseden bu eserde ağırlıklı olarak ironi ve grotesk kullanılmaktadır. Mistik ve maceracı yapısıyla Kont Kaliostro eserin odağında durmaktadır.

Berlin’de yaşadığı yıllarda Lukaş’ın 1923-1925 yılları arasında haftalık yayınlanan edebi-politik içerikli haftalık “Eko” («Эхо») dergisinde aktif yer aldığını görmekteyiz. Bu dergide Lukaş’ın “İmparatorun Kaderi” («Судьба императора», 10.sayı, 7 Ekim 1923) adlı öyküsü tanınmış ressam ve şair L. N. Golubeva-Bagryanorodni’nin illüstrasyonu ile yayınlanır. Şubat 1924 tarihinde aynı dergide yazarın kendi illüstrasyonu ile “Yüzbaşı Gatteras” («Капитан Гаттерас») ve “Saat” (Часы) adlı öyküleri yer alır. Lukaş, “Saat” adlı öyküsünü eşi Tamara Lukaş’a armağan etmiştir. Lukaş’ın bu yıllarda maddi sıkıntılar çektiği ve birçok kitap, dergi ve gazetelerdeki eserlere illüstrasyon yaptığı bilinmektedir.

²⁰ Калашникова Е. А., Концепт «Петербург» в произведениях Ивана Лукаша в контексте «петербургского мифа» «Петербург в поэзии русского зарубежья» <http://nenuda.ru/%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3-%D0%B2-%D0%BF%D0%BE%D1%8D%D0%B7%D0%B8%D0%B8-%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D1%8C%D1%8F.html>

1920-1925 yılları arasında Lukaş'ın sanat hayatında tarihi konuların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Yazarın bu eserlerinde İç Savaş konuları yer almakta ve Rusya'nın yeniden kurtuluşuna, Rusların gücü olduğuna ve bunun için "ulusal din" in tek kurtuluş olduğunu savunan Beyazların fikirlerinin kutsallığı vurgulanmaktaydı.

Berlin'in siyasi ve ekonomik sebeplerden dolayı 1920'lerden başlayan "Rus göçünün başkenti" olma özelliği etkisini kaybetmeye başlar. 1925 yılının yazında İ. Lukaş Paris'te yayınlanan P.B. Struve (1870-1944)'nin editörlüğünü yaptığı "Vozrojdeniye" gazetesinin Berlin muhabiri olma veya Riga'daki gazetelerden birinde çalışmak gibi iki seçim arasında karara vererek ikinci teklifi kabul eder.²¹

İvan Lukaş 1925 yılında Riga'ya yerleşerek çeşitli gazetelerde çalışmaya başlar. Riga'da yaşadığı yıllarda "Slovo" («Слово») gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yaparken aynı zamanda tanınmış Rus göçmen yayınlarından olan "Segodnya" («Сегодня») adlı gazetede de çalışır. Yazarın Riga'nın eski tarihinden bahseden grotesk ve fantastik öğelerle zengin olan "Münchausen'in Riga'daki İnanılmaz Maceraları" («Невероятные приключения Мюнхгаузена в Риге»), "Homunculus" («Гомункулус»), "Ludovic'in Saati" («Часы Людовика») adlı öyküleri "Perezvoni" («ПЕРЕЗВОНЫ») dergisinde yayınlanır. Bu öykülerin daha sonra 1931 yılında Belgrad'da "Petro'nun Rüyaları" adlı kitapta yer aldığını görüyoruz. Letonya'da Rus çiftçilerinin hayatları ve Latgaliya'daki yaşamları yazarın ilgisini çeker. Bu izlenimler Lukaş'ın "Aziz Olga'nın Dünyası. Letonya Köşesi" («Земля святой Ольги. Угол Латгалии») («ПЕРЕЗВОНЫ» 1925. №2) ve "İzborsk Arazisi. Gezi Notları" («Изборская земля. Дорожные заметки») adlı eserlerinde yer alır.²²

Lukaş, 1928 yılında Paris'e yerleşir ve "Yeniden Doğuş" anlamını veren "Vozrojdeniye" («Возрождение») gazetesinde ömrünün sonuna kadar çalışır. Daha önceki yıllarda olduğu gibi Paris'teki yaşamı boyunca da Lukaş'ı meşgul eden konuların ağırlığının Rusya tarihi ve kültürüyle ilgili olduğu görülmektedir. Gazetenin baş editörü, dönemin tanınmış isimlerinden başarılı dergi ve gazete editörü, iktisatçı, sosyolog, filozof ve tarihçi gibi entelektüel yönleriyle tanınan Pyotr Bergardoviç Struve idi.

²¹ Борис Равдин, Иван Лукаш между Берлином, Парижем и Ригой (К истории рижской журналистики 1920-х гг.) https://www.peterlang.com/view/9783631770672/html/11_Chapter06.xhtml

²² А. Белоусенко, Иван Созонтович ЛУКАШ (1892-1940) http://www.belousenko.com/wr_Lukash.htm

“Vozrojdeniye”nin sayfalarında dönemin tanınmış isimlerinden İ. Bunin (1870-1953), İ. S.Şmelyov, A. Amfiteatrov (1862-1938), N. Teffi (1872-1952), A.Kuprin (1870-1938), B. Zaytsev, D.Merejkovski (1865-1941) ve diğer yazarların eserleri veya onlar hakkında yazarlar yer almaktaydı. Rus kültür, sanat ve edebiyat dünyasını ilgilendiren konuların yanı sıra belgesel yazılar, Paris’in kültür ve sanat etkinlikleriyle ilgili görüşler, makaleler, eleştiri yazıları, öykü ve romanlardan parçalar yayınlayan bu gazete dönemin en çok ilgi gören yayın organlarından birisi konumundaydı. Gazetesinin sayfalarında Lukaş’ı yazarlığın yanı sıra bir edebiyat eleştirmeni gibi görüyoruz. Sanat eserlerinin özünü düşünen Lukaş, gerçek sanat kavramıyla ilgili “her zaman isteyerek ya da istemeyerek varlığın ruhunu anlama çözümü” düşüncesinin altını çizmiştir. Ayrıca 1928 yılında bu gazetede Lukaş yaratıcılığın ruhunu “Tanrının evrene açılma yolu... Gerçek sanat tanrı bilinci ve tanrı tasviridir” sözleriyle ifade eder. Paris’te onun hikâye derlemeleri olan “Saray Grenaderleri”, “İmparator İoann” («Император Иоанн», 1939), “Moskova Yangını”(«Пожар Москвы»,1930), “Tipi” («Вьюга»,1936), “Karpat Rüzgârı” («Ветер Карпат», 1938), “Musorgski’ nin Talihsiz Aşkı” («Бедная любовь Мусоргского», 1940) gibi eserleri yayınlanır. 1. Pavel’in katledilmesinden(1801) Dekabristlerin isyanına kadar olan dönemdeki Rus tarihinin trajik dönemini anlatan tarihi romanı “Moskova Yangını” romanı yayınlandığında büyük ilgiyle görmüştür.

“Moskova Yangını” adlı roman I. Pavel katledilişinden Dekabrist İsyanına kadar kapsayan süreci anlatır. Pavel Petroviç 1796-1801 arasında Rusya İmparatorluğunu yöneten bir Rus çarıdır. III. Petro ile II. Katerina’nın oğludur. Babasının halası Çariçe Yelizaveta Petrovna’nın yanında yetişir. 1762’de tahta el koyan annesi yönetim işlerinde etkili olmasını engellemek için onu Petersburg’dan uzaklaştırır. İlk karısı Darmstadt’lı Wilhelmina’nın ölümünden kısa süre sonra Württembergli Sophia Dorothea ile evlenen (1776) Pavel, 1783’te annesinin zorlamasıyla Gatçina’daki malikânesine yerleşir. 17 Kasım 1796’da annesinin ölümü üzerine tahta çıkar. İlk işi çara ardılına seçme hakkını tanıyan 1722 tarihli bildirgeyi yürürlükten kaldırıp yerine, tahtın belli bir düzen içinde Romanov ailesinin erkeklerine geçmesini öngören yeni bir sistem getirmek olmuştur. Ayrıca, otokrasiyi güçlendirmek amacıyla II. Katerina’nın 1775’te feshettiği merkezi yönetim birimlerini yeniden oluşturup soyluların yetkilerini sınırlandırır. Tutarsız siyaseti ve baskıcı yönetimi, oğlu ve ardılı Aleksandr’ın onayıyla düzenlenen bir saray

darbesi sonucunda devrilmesine ve öldürülmesine yol açar. “Moskova Yangını” isimli tarihi roman sadece okurlar arasında değil edebiyat ve sanat dünyasında da büyük ilgiyle karşılanmıştır. Rus yazar ve çevirmen olan K. Zaytsev (1887-1975), yazarın “Moskova Yangını” isimli romanıyla ilgili görüşlerini şöyle ifade eder: “İlk izlenimde olumlu bir etki bırakmıyor, ancak bu ilk izlenime kapılmamak için iradeli bir güç arayarak bu zor sindirilen kitabı benimsemek gerekmektedir. 1814 yılında Paris ‘te bulunan Rusların tasvir edildiği bölüm kitabın en iyi kısmıdır. Elbette kitap var olan kurallar dâhilinde dağınık bir tarzla ve yumuşak bir şekilde yapılmıştır.”²³

Ayrıca Zaytsev, İvan Lukaş’ın bütün kitaplarını çalkantılarla ve acelecilikle müsveddelere, kâğıtlara kendi cümlelerini yazdığını, basımevine ise sayfa sayfa gönderilmiş gibi olduğunu ve buna ek olarak hiçbir editör tarafından düzeltme olmadığını söylemiştir. Zaytsev, İvan Lukaş’ın tipik olarak her şeye ve her yere saldırmayı istediğini, ancak mizacını, iç yüzünü, heyecanını, içsel kavrayışını ve sezgilerini elde etmeyi de istediğini söyler. İvan Lukaş’ın ufkunun çok geniş olduğunu, insan ruhunda bazen çok derinlere göz atma gücü olduğunu onun eserlerinin en güçlü yerlerinde hemen hemen her zaman sıcak görüntüler verebildiğini aktarır. İvan Lukaş ile ilgili olumsuz eleştirilerinde ise Zaytsev şöyle diyor: “İvan Lukaş’ın felaketi, kendi içinde kültürle organik bir bağ kurmuyor, kültüre dayanmıyor olmasıdır.”²⁴

“Moskova Yangını” adlı kitabın giriş sayfasında “Fin alayında onbaşı olan babam Sozonto Nikonoviç Lukaş’ın anısına” yazılmaktadır. Lukaş bu kitabı babasının anısına adamıştır. Zaytsev, İvan Lukaş’ın Rusya’nın ücra bir köyünde büyümüş olduğunu ve ruhunun köklerinde derinden toprak gizeminin varlığı hissedildiğini belirtmektedir. Zaytsev “Moskova Yangını” adlı romanında Lukaş’ın Rusya’yı canlı bir varlık gibi yansıttığını, ona beden ve kan verdiğini ve kendi kaderini taşıyan bir varlık olarak belirttiğini anlatmıştır.

Zaytsev, Lukaş ile ilgili “sürgünde kendi yoluna bağımsızca tutunan, Rus ruhunun en yüksek kaynağından çıkmış yoksul, özgür Rus edebiyatının gerçek oğlu” ifadelerini

²³ Иван Лукаш, Бедная любовь Мусоргского, Литература русской эмиграции, сочинения в двух книгах, том 2, Москва, Интелвак, 2000, s. 374-377. (Bundan sonra bu kaynakçanın ismi “Иван Лукаш, том 2”. kısaltmasıyla kullanılacaktır.)

²⁴ Писатели русской эмиграции об Иване Лукаше и его книгах:
http://www.hrono.ru/biograf/bio/l/lukash_ivan.html

kullanmıştır.²⁵

“Amari” takma adıyla tanınan şair, romancı, redaktör, bilim ve sanat hamisi olan M. O. Tsetlin (1882-1945), İvan Lukaş’ın “Moskova Yangını” adlı romanı için sadece 1812 yılı olaylarını değil Moskova yangını ve Napolyon’un ordusunun geri çekilmesini de anlatan çok geniş içeriği olan bir roman olduğunu ifade etmiştir. Tsetlin, Lukaş’ın tarihi olayları güzel ve yaşayan bir kumaş gibi içine çekerek anlattığını aynı zamanda içinde bulunduğu çağın olaylarının birçok ilginç nokta ve detayını tarihi kaynaklardan arayıp bulduğunu, bulduğu kaynaklardan yararlanarak dehşet verici ve trajik olayları resmettiğini söyler. Tsetlin, Lukaş’ın “Moskova Yangını” adlı romanını okurken okuyuculara kendini olayların içinde bulacak kadar o havayı hissettirdiğini ifade eder.²⁶

Rus yazar, şair ve edebiyat eleştirmeni olan Vladislav Hodaseviç Lukaş’ın “Moskova Yangını” adlı romanında alt başlıklara yer vermediğini, daha az tarihsel roman özelliği taşıdığını belirtir. Roman olarak benimsenen “Moskova Yangını”nın yoksun bırakılmış, solmuş entrikalar olarak gözükebileceğini söyler. İvan Lukaş’ı bu romanı yazmaya kişisel bir isteğin değil, tarihi bir isteğin iteklediğini belirtir.²⁷

İvan Lukaş “Roman-Gazete”de yayınlanan “Tipi”(«Вьюга») romanını 1933 yılında Paris Eğitim ve Yazın Akademisi tarafından ilan edilen yarışma için yazar ve eser büyük beğeni toplar. 1936 yılına kadar süren yarışma sonuçlarını değerlendirme yarışmadaki jürilerce İ. Lukaş’ın “Tipi” romanının “renkli betimlemeleri, yazarın keskin gözü, kelime hazinesi zenginliği” bakımından en yüksek iki ödülün birine layık görülmesiyle tamamlanır. Yazar V. Hodaseviç “Tipi”den “canlı bir dil ve üstün yetenekle yazılmış kitap” diye bahsederek: “Devrimin olağan yaşamı burada çok büyük güç ve zarafetle sunulmuştur. Leskov ve Dostoyevski gelenekleriyle yazılmış roman Bolşevizm’in toplumda, ülkede ve ailede yıkıntılarının psikolojisini yansıtmaktadır.” der. Romanda yazar 1920’li yıllarda yoğun bir biçimde odaklandığı bir konuyu - Rusya’daki devrimleri ve ülkenin trajik bir şekilde çıkmaza girişinin toplumsal, siyasi ve manevi boyutlarının dini ve sosyal yönlerini ele alır. Diğer ödül ise başka bir Rus yazarı olan T. Tamanin’in “Vatan” «Отечество» romanına verilir. Fakat beklenmedik bir şekilde Akademi üyesi Henry Bordeaux başkanlığındaki jüri kararını Roma Katolik çevresi

²⁵ A.g.k.

²⁶ Иван Лукаш, том 2, s.377-379

²⁷ Иван Лукаш, том 2, s. 368-373

iptal ederek Rus yazarlara her iki ödülü vermekten vazgeçer. Bu durum göçmen yazarlar arasında karmaşalı ve kasıtlı bir karar olarak değerlendirilir ve bu tartışma edebiyat çevrelerinde devam eder. Yugoslavya Gazeteciler ve Yazarlar Birliği yazılı olarak bu iptal kararını kınasa da sonuç değişmez. 1936 yılında Akademinin değerlendirme kurulunda bulunan Paris Katolik Enstitüsü kararın sebebini “uluslararası jüri değerlendirmesinde Katolik sansürün her iki romanda “Katolik Hristiyan ahlakının” Slavyan mistisizminde aşırı kaybolduğu” kararına varmasını temel sebep olarak açıklar. Bu açıklama sadece yazarları değil yurtdışındaki tüm Rus göçmenleri olumsuz yönde etkiler.²⁸

Lukaş’ın 1940 yılında yayınlanan “Musorgski’nin Talihsiz Aşkı” romanı onun yazarlık yeteneğinin tüm özelliklerini gösterdiği en önemli eseri sayılır. Rus müzisyen ve besteci Modest Petroviç Musorgski’nin (1839-1881) hayatından bahseden bu roman dönemin edebiyat çevresinde çok büyük ilgi görür.

1932 yılında Paris’te yönetmen V. Strijevski(1892-1977)’nin çekmiş olduğu “Çavuş X” adlı filmin senaryosunu Lukaş yazmıştır.

Rus göçmen yazar İvan Lukaş 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı’nın başlarında Almanya’nın Avrupa ülkelerine saldırdığı günlerde tüberküloz hastalığına yakalanır. Tedavi gördüğü Blini Verem Sanatoryumu’nda 15 Mayıs 1940 tarihinde hayata veda eder.

1.2. İ.Lukaş’ın Rus Göçmen Edebiyatında Yeri

İvan Lukaş’ın bir yazar olarak yaşadığı yıllarda tanınır olması, eserlerinin okur ve eleştirmenlerce ilgi görmesini farklı kaynaklardan öğrenebiliriz. Sadece yazar olarak değil çeşitli edebiyat gazete ve dergilerinde yazı işlerinden sorumlu, editör yardımcılığı gibi görevlerde çalışması bir taraftan onun dönemin edebiyat camiasından haberdar olmasını sağlamış diğer taraftan onun yazılarının o çevrece takibini etkilemiştir.

İvan Lukaş’ın göçmen edebiyatında yerinin belirlenmesi konusunda göçmen yazar ve eleştirmenlerin yazdıkları somut bir kanaat oluşturacaktır. Berlin’de uzun süre V.

²⁸ Русское зарубежье. Великие соотечественники. 100 судеб русской эмиграции в XX веке. Москва, Яуза, 2018. Руслан Гагкуев. с.330-331, Иван Лукаш «Вьюга» Litres, 2017 s.5-9 (Bundan sonra bu kaynakçanın ismi “Русское зарубежье, 2018” kısaltmasıyla kullanılacaktır.)

Nabokov’la birlikte çalışması, o yıllarda ve daha sonra Nabokov’un mektup ve notlarında Lukaş’tan bahsetmesi, hatta “İhtişam” romanının kahramanı edebiyatçı Sergey Bubnov’un prototipi olduğu bilinmektedir. V. Nabokov çevresiyle mesafeli ilişkide olan bir yapıya sahip olması, edebiyat ve sanat eserlerine yüksek talepkarlıkla yaklaşımıyla tanınmaktadır. İvan Lukaş ile uzun süre ve ortak çalışması, Lukaş’ın bilgi ve yazarlık yöntemini beğendiğini göstermektedir. V. Hodaseviç, K. Zaytsev, B. K.Zaytsev(1881-1972), M.Tsetlin, İ.N.Golenişçev-Kutuzov(1904-1969), İ.S.Şmelyov, N.V.Pervuşin(1899-1993), A.V. Tirkova-Williams(1869-1962) gibi dönemin edebiyat ve sanat camiasının tanınmış isimlerinin İ. Lukaş’la ilgili görüşlerine kısaca yer vererek yazarın Rus göçmen edebiyatındaki yerini göstermiş olacağız. Edebiyata, sanata ve yazarlara karşı mesafeli davranışıyla bilinen V. Nabokov İ. Lukaş’ın eserlerinden bahsederken hayranlığını saklamaz ve şöyle der: “Lukaş’ın romanları fevkalade güzel yazılmıştır. Harikulade bir üslup!”²⁹

Rus yazar ve eleştirmen Ariadna Vladimirovna Tirkova-Williams yazarın ölümünden sonra yazdığı bir makalede onun hakkında şunları söyler: “Lukaş, göçün kalbini tüm yazarlardan daha yakın hissedirdi. Yazdığı her şeyde Rus bayraklarının görünmeyen büyük gücünün hışırdağı duyulurdu. Özellikle, son yıllarda yazdıklarında Rusya’ya olan sevgisinin ezik bir tutkuya kapılmış alevleri görülüyordu.

Bir zamanlar Rusya’nın böyle bir güçlü şarkıcısı Puşkin’di, ancak o Rusya’yı muzaffer bir dönemde “yüksek görkemin tınlarında” taşıdı. Lukaş’ın kaderine, yenilgi çağının rezaleti, yaralarla kaplı Rus halkına kanlı komünist kaftan fırlatıldığı zaman yazmak nasip oldu. Yine de onun sesi kendi ülkesine aynı özverili bağlılık ve aynı ulusal gururla seslenirdi. O, yapmacık, şiddet dolu ve canavarca olan her şeyin silinivereceğini biliyordu. Rusya’ya sınırsız bir sevgi ve iliklerine kadar inançla yaşadı. Okurlarında da bu sevgiyi ve inancı yaşattı.

Lukaş, kelimelerde maneviyatı, göçmenliğin ulusal içeriğini yaşattı, onlara can verdi. Bu onun sanat coşkusu ve heyecanıydı.”³⁰

Rus dili, tarihi ve ekonomisi profesörü Nikolay Vsevolodoviç Pervuşin (1899-1993), 1931 yılında ailesinin yaşadığı Paris yakınlarındaki Medon’da İvan Lukaş ile tanıştığını

²⁹ Писатели русской эмиграции об Иване Лукаше и его книгах:

http://www.hrono.ru/biograf/bio_l/lukash_ivan.html

³⁰ Русское зарубежье, 2018, s. 330.

ve Lukaş'ın ölümüne kadar geçen sürede arkadaşlık ettiklerini belirtir. Eşinin Lukaş'ın eşi Tamara Lvovna ve kızı Vera Lukaş'la arkadaşlık ettiğini, sık sık onların evlerine gittiklerini anlatır. Lukaş'ın iyi kalpli, yumuşak, sıcak bir Rus yurtseveri olduğunu aynı zamanda Rusya İmparatorluğu'nun yaşayışına ve kültürüne âşık olduğunu söyler. Babasının Fin alayında onbaşı olmasıyla gurur duyduğunu ve kendisinin de gönüllü olarak savaş sonunda Preobrajenski Alayı'na katıldığını anlattığını yazar. Lukaş'ın evinin duvarlarının Sivastopol kahramanlarının, Rus imparatorlarının oyma resimleriyle, yazarların fotoğraflarıyla kaplı olduğunu anlatır. Yazı masasının üzerinde bir kürenin durduğunu ve onun altında Nevski Caddesi'nin boyanmış bir resminin bulunduğunu söyler. Lukaş kendi yazdıklarıyla ilgili “Benim hikâyelerimde tek bir fikir bulunur, o da benim atalarımın bizim neslimizle açtıkları gözlerindeki kadere mahkûm olmaktır.” Lukaş'ın bütün eşyalarının kendisine göre bir kokusu olduğunu, Petersburg'da demir Yelizavet şifonyerin ya da Aleksandrovs kaya Pazarı'nda duran eskici sırasındaki koltuğun kendine göre bir kokusu olduğunu, Petersburg'daki her yapının kendine göre nefes alıp verdiğini söylediğini aktarır. Her iki ailenin birlikte Medon'daki bir parkta gezdiklerini, gezdikleri parkta birçok kestane ağacının yetiştiğini, evde kendi hikâyelerini yüksek sesle okuduğunu, çok sevdiği Dostoyevski ile alakalı konuştuklarını anlatan Pervuşin, Lukaş'ın içindeki tarifsiz vatan sevgisini çalışma masasında duran camdan dünyasının üzerinde gezinerek sevimli Petersburg'un kalbine giderek hatırladığını anlatır.³¹

Milletvekili, yazar, parti üyesi ve eleştirmen olan Ariadna V. Tırkova-Williams (1869-1962), Lukaş'ın sanatıyla ilgili göçmenliğin kalbini bütün yazarlardan daha çok kavradığını, gözle görülemeyen hışırtıları, fısıltıları duyarak yazıya döktüğünü söylüyor. Rusya'ya olan sevgisini için yanan bir ateşin içinde tutkularını bastırarak alev yakmakta olduğunu belirtir. “Rusya ülserle kaplıyken, Rus halkına şaklabanca, kanlı komünist kaftanlar atılırken” Lukaş'ın payına bu zayıf ve yenilgi çağında yazmak düşmüştür. Ve yine de bu ses ana yurduna olan milli gururla özverili ve sadakatle yankılanmıştır. Lukaş'ın memleket özlemiyle yanarak her şeyin yabancı ve dehşet verici olduğunu düşündüğünü belirtiyor. İvan Lukaş'ın Rusya'ya olan inancının sonsuz bir şekilde iliklerine işlediğini, bununla birlikte okuyucularında bu inancı destekleyerek tutuşturduğunu ifade eder. Lukaş milli göçmenlik kavramının özünü, ruhun

³¹ Иван Лукаш, том 2, с. 392-395

maneviyatını kelimelere dökerek cisimleştirmiş ve böylece bu varoluşun manasını göstermiştir. Bu tarz onun sanatının temel heyecanını oluşturur.³²

20.yy. göçmen yazarlardan B. Zaytsev ve İ. Şimelyov Lukaş'ın edebi sanatını genel ve hayranlık uyandıran özelliğini birçok edebi eseri örneğinde değerlendirmişler. B.Zaytsev, İvan Lukaş'ın bir sanatçı gibi yüksek kişiliğini vurgulayan şu sözleri ilgi çekicidir: Lukaş yazılarında Rusya'nın kendine özgü sıcak ve güzel soluğunu yansıtır. Gerçek Rus Edebiyatının bir evladı olan Rus ruhunun en yüce değerlerinden yola çıkan iradeli ve fakir oğlu olarak Lukaş sürgünde bağımsız ve amansız bir mücadeleyle yoluna devam ediyor.³³

Rus yazar ve Ortodoks filozofu olan İ. Şmelev, Lukaş'ın eserlerinde Rusya'nın şanının, büyüklüğünün, dünyadaki hareketinin, ıstırabının, kurtuluş gününe olan sarsılmaz inancının olduğunu belirtir. Yazar kalbinin bütün ateşini, kendine hediye edilmiş tutkusunu Rusya'ya verir. İ.Şmelev Rus yazarlarının doğasında bunun olduğunu söyler. Rus yazarların din adamları gibi her zaman kendi yollarının sorumluluklarının bilincinde olduğunu anlatır. Öz vatanlarından uzakta Rus yazarlarının alışılmış görevlerde sınırları aştıklarını, eserlerinde ana merkezin Rusya, Rusya'nın ruhu, Rusya'nın yaşayışı, Rusya'ya bağlı olan her şey olduğunu ifade eder. Özellikle bu konuda İvan Lukaş'ın elinden geleni yaptığını belirtir. Lukaş bu konuda bütün görevlerini tamamlamıştır. İvan Şmelyov genç yazarın uzakta kalan anavatanın kaderindeki yaşanan zorlukları yansıtmadaki heyecanını şu sözlerle ifade eder: "Lukaş'ın tüm sanatı şerefî, büyüklüğü, dünyadaki yeri, acıları, gelecekte yeniden dirilişi ile sarsılmaz olan Rusya inancıyla doludur. Şimdi vatandan uzakta olan bu Rus yazarı sıradan hizmetinin sınırlarını genişletti. Ve olağan gücüyle eserlerinde Rusya ve onun ruhunu yaşamını ve onunla bağlı olan her şeyi ön plana aldı."³⁴

Şair ve eleştirmen İ.N.Golenişçev-Kutuzov "İmparatorluğun Düşleri" adlı makalesinde Lukaş'ın ilham kaynağını şöyle açıklar: "Rus İmparatorluğu'nun kurulduğu döneme duyulan aşk ki bu aşk, Petro ve Pavel Çarlıkları timsalinde görünmektedir. Bunlar da Lukaş'ın çalışmalarının temel iki ilham kaynağıdır. Yazar keskin, kimi zaman acı

³² A.g.k., s.391-392

³³ Бор. Зайцев <Об Иване Лукаше> ("Возрождение", Париж, 1940, No 4235, 10 мая)
http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml

³⁴ Иван Лукаш, том 2, s.390-391

düzeyindeki hassasiyetiyle geçmişini yeniden canlandırır, rüya ile gerçeklik arasında olan yüksek maneviyatı bir araya getirir.³⁵

Göçmen yazar ve eleştirmenlerin Lukaş hakkındaki görüşleri yazarın o dönemdeki önemini vurgulamaktadır. Yazar Filin, M. Lukaş'ı mistik arayışlar içinde olan bir yazar olarak değerlendirir, bu yazarın sanatına farklı görüşü ortaya koysa da yeterince mantıklı bir varsayıma dayanmamaktadır. Lukaş'ın tüm eserlerinde içerik ve üslup özelliklerine göre tekrar edilmez bir yönünün oluşu hem döneminde hem de günümüz eleştirisinde ortak bir kanaattir.

³⁵ Илья Голенищев-Кутузов «Сны империи» ("Возрождение", Париж, 1932, No 2578, 23 июня) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml

II. BÖLÜM

İVAN LUKAŞ'IN ESERLERİ

İvan Lukaş'ın kısa olan yaşamında çok sayıda ve farklı türlerde eser yazdığı dikkat çekmektedir. 48 yıl yaşayan yazar, edebi sanatına ritmik düzyazı şiirleriyle başlamış, drama türünde yazdığı ilk eserinin başarısızlığı dolayısıyla bu türde ileriki yıllarda eser yazmamış, düzyazının; roman, povest, öykü türlerinde daha fazla eser yazdığını söyleyebiliriz. Lukaş'ın gazetelerde muhabir olarak çalışma hayatına başlaması hayatının her döneminde farklı toplumsal, siyasi ve kültürel olaylara bakışı ve tepkisini ifade etme anlamında yaşamı boyunca devam eden bir faaliyet türü olmuştur. Çeşitli edebiyat ve sanat çevrelerinde bulunması İ. Lukaş'ın sanat ölçütlerinin belirlenmesini sağlamış, geniş mütalaası ve tarih, mimari, edebiyat gibi alanlarda bilgi donanımı onda farklı konularda söz söyleme hakkını doğurmuştur. Birinci Dalga Rus Göçmen yazarlarına özgü entelektüel donanım, ansiklopedik bilgi, yazına olan yüksek hassasiyet gibi özelliklerin tamamını İ. Lukaş'ta görebiliriz. Dönemin edebiyat ve sanat dergilerinde yayınlanan eleştirel yazıları bu anlamda objektif, tutarlı ve sert olduğu kadar da yapıcı üslubuyla dikkat çekicidir. Rus araştırmacı Margarita Sosnitskaya 21. yüzyıldan bakıldığında İvan Lukaş'ın son neoklasik bir yazar olduğuna vurgu yapmaktadır. Yazarın unutulmadığını fakat geniş çevrelerce yeterince tanınmadığını yazan M.Sosnitskaya şöyle der: “1920-1930’lu yıllarda okurların büyük oranda çoğu Paris’te en popüler olan “Vozrojdeniye” gazetesinin yeni sayısının açar açmaz onun isminin arardı. Yazarın tarihi belgesel türdeki yazıları, 18 ve 19. yy. Rusya yaşamından bahseden romanlarının yer aldığı gazetenin her sayısı çok çabuk tükenirdi. Lukaş sürekli yayınlanan meslektaşlarından farklı olarak sanatında her zaman yüksek seviye standardını korudu. Tarih hakkında muazzam bilgisi başarısının

sırrı olarak açıkça gözükmekteydi.”³⁶

Çalışmamızda İvan Lukaş’ın eserlerinin türü temel alınarak üç alt başlığa ayırdık. İlk alt başlıkta Lukaş’ı bir yazar olarak geniş çevrelere tanıtan öncelikle tarihi konulu romanları, ikinci alt başlıkta povest ve öyküleri üçüncü alt başlıkta ise diğer eleştiri yazıları yer alacaktır.

II.1. İ.Lukaş’ın Romanları

II.1.a. “Moskova Yangını” («Пожар Москвы»)

İvan Lukaş, “Moskova Yangını” «Пожар Москвы» adlı romanını 1930 yılında Paris’te “Vozrojdeniye” adlı gazetede yayımlar. “Moskova Yangını” romanı Rus İmparatoru Pavel’in hâkimiyetinin son döneminden 14 Aralık 1825’e kadar geçen tarihi olaylara dayanmaktadır. Romanda Rusya’nın önemli dönüm noktalarından biri tarihi ve belgesel bilgilere dayanarak aktarılmaktadır. Belgesel nitelikteki malzemenin bolluğu nedeniyle V.Hodaseviç bu romanı haklı olarak bir romandan daha fazla vakayinameye benzetmiştir. Romanda yer alan çok sayıda karakterlerin kaderi tarihi olayların zemininde yer almaktadır.³⁷

“Moskova Yangını” 2000 yılında Moskova’da yazar ve tarihçi M.D.Filin’in (1954-2016) önsözüyle yayınlanan İvan Lukaş’ın 2 ciltlik seçilmiş eserleri kitabında yer aldı. İlk olarak 1930 yılında Paris’te yayınlanan kitabın kapağında “Babam Fin alayının onbaşı Sozont Nikonoviç Lukaş’ın anısına” ifadesi yer almaktadır. M.O.Tsetlin eserin içeriğinde yer alan bazı olayların, özellikle askerlerin ruh halinin betimlenmesi vd. hususların yazarın babası tarafından anlatılanlara dayandığını dile getirir.³⁸

Fin Alayında onbaşı olarak görev yapan babası Sozont Nikonoviç Lukaş’a ithaf ettiği bu eser “Önsöz”, “Moskova Yangını” ve “Sonsöz” diye adlandırılan üç bölümden oluşmaktadır. Her bölümün de kendi içerisinde Roma rakamlarıyla altbölümlere ayrıldığını görüyoruz. “Önsöz” bölümü 12, “Moskova Yangını” 39 ve “Sonsöz” ise 22 altbölümden oluşmaktadır. Bu dış kurgu biçimi aslında bir o kadar da farklı

³⁶ Маргарита Сосницкая Иван Лукаш: Постнеоклассик XXI века. <https://cyberleninka.ru/article/v/ivan-lukash-postneoklassik-hhi-veka-1>

³⁷ Иван Лукаш, том 2, s. 368

³⁸ A.g.k., s.378

görülmektedir. Romanın sonsöz ve önsöz bölümlerinin tanımlarını zorlayan bir hacimde olması ilgi çekmektedir. Sonsöz “Bir eserde asıl konu olarak ele alınan olaylardan önce, geçmiş birtakım başka olguları anlatan ilk bölüm”, önsöz ise “bazı edebî eserlerde yer alan son söz niteliğindeki bölüm, yani sonuç” diye tanımlanırken, Lukaş’ın her iki bölümde -önsöz ve sonsöz olarak- tanımı geniş hacmiyle zorlamış olduğu dikkati çekmektedir.

Roman aslında kendi tür kavramının sınırlarını bir anlamda zorlayarak roman-vakayiname (роман-хроника) olarak tanıtılır. Eserin türünün sadece roman değil, roman-vakayiname diye adlandırılması onun içeriğinde tasvir edilen 19. yy. Rusya’ında meydana gelen gerçek olayların anlatılmasıyla ilgilidir. Romanda ilk olarak eserin isminde yer alan 1812 Moskova yangınından ve bu yangının Napolyon birliklerinin geri çekilmesindeki rolünden bahsedilmektedir. Romanın “Prolog” diye adlanan bölümünde Çar Pavel’den bahseder. Çar’ın öldürülmesiyle başlayan olaylar 1825 Aralık İsyanıyla biter.

Lukaş’a göre bu sürecin ve olayların iyi bir şekilde bilinmesi Rusya’nın bir imparatorluk olarak gelişmesinin anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Yazar, Çar Pavel ve I.Aleksandr’ın serfliği ortadan kaldırmaması, halkın yaşamının insanlık dışı baskılarla yönetilmesine çözümün gündemde olmaması, aslında 1917 Ekim Devrimi gibi felaketin Rusya’yı yıktığının temel sebepleri olarak düşünmektedir.

Romanda yer alan her türlü tarihi olay, bir kurmaca unsuru olarak aslında sadece betimlenmek ve anlatılmakla kalmayıp Rusya tarihindeki gerçek isimlerin ve olayların birbirleriyle ilişkilendirilerek incelenmesi, yazarın sebep ve sonuç ilişkisi sorularını ön planda tutarak okurun aklını karıştırması ilginç bir yöntem olarak görülmektedir. Örneğin, roman İmparator Pavel’in yatak odasına girmesi ve uyumak için hazırlık yapmasıyla başlar. Ona kont Kutaysov refakat etmekte, üzerini çıkarma ve emrine hazır şekilde beklemektedir. İmparator teşekkür ederek Kont Kutaysov’un gitmesini söyler. Yaşına göre ağır hareketleri ve yorgun oluşuyla dikkat çeken İmparator uyuma zorluğu çekmektedir. Bu gece de uyuyamayacağını düşünür. Köpeğini okşar ve diğer uykusuz gecelerde olduğu gibi onunla biraz oynar. Romanın ilk sayfalarında yer alan bu olaylar I. Pavel’in dıştan gözükmeyen ve fark edilmeyen iç huzursuzluğunu göstermektedir.

Çar I. Pavel'in annesine karşı olan duygularını tasvir eden yazar, bilinç akışı tekniğiyle Çar'ın çocukluğundan bu yana kendi içinde dış görünümünün kompleksini yenemediğini gösterir: “Yekaterina'nın saraylıları arasında en komik ve en saçma görünümlü, zayıf, acayip burunlu, kocaman bir kafayla, saray partilerinin kasvetli soytarısı, Astrea'nın sükunetinin Minotaur'ası bu uğursuz gudubet Pavel idi.”³⁹

Romanın ana kahramanı Teğmen Koşelev'dir. Rusya'nın keşmekeşli tarihi onu sürekli düşündürmektedir: “Koşelev'in Rusya'nın hürriyeti ve Rusya'daki eski cumhuriyet hakkında daha önce düşündükleri, subayların akşam yemeklerini mum ışığı eşliğinde yerken anavatanın kurtarıcısı olan yeni Brutus'lerin şerefe söyledikleri tuhaf ve garip konuşmalar şimdi onda sadece mide bulanması yapıyordu.”⁴⁰

Napolyon ordusuna karşı savaşan Koşelev Fransızlara esir düşer. Esirlikten kurtulan Koşelev daha sonra yaralanıp hastanede olduğunu duyduğu küçük kardeşi Pavel'i aramaya çalışır.

Moskova yangını ve Napolyon ordusunun geriye çekilmesini tasvir eden Lukaş, olayları renkli, detaylı ve etkileyici bir dille tasvir ederken Rusya'nın kalbi sayılan bu şehirdeki karmaşayı, insanların tedirgin ve çaresiz hallerini daha koyu çizgilerle aktarır.

“Kuznetski köprüsünde sarhoş askerlerle subaylar arasında zenginlerin bomboş kalmış evlerinde buldukları Fransız kadınları yüzünden tartışma çıkmıştı. Koyun derili giysileriyle kürek mahkûmları, Rostopçin'in kundakçıları, Rus asker kaçakları, saray hizmetlileri askerleri ağalarını evlerine götürüyorlardı, bunların arasında soygun yapanların arasında en belirgin ve doyumsuz olanlar on altı ulusun tamamından olan ordu mensubu ve Moskova'nın sokak fahişeleriydi. Cümbür cemaat, cıyak cıyak bağırarak kendilerini ateşe atıyorlardı.”⁴¹

Romanın kahramanlarından biri Larka, komutan olarak tayin edilir. Ona verilen görev Moskova'daki Rus esirleri toplamaktı. Fakat o, görevini değil başka şeyleri – yağmacılık ve hırsızlık, yapmaktadır. Romanda “Pamuklu yeleğinin cepleri zaten tıka basa alyans ve taşlı yüzüklerle dolunca o artık onlarla ilgilenmiyor, fırsatını bulduğu her şeyin çıldırmışçasına tadını çıkarıyordu.” Fakat Larka sürekli bir korku içindedir. Yaptıklarının ne kadar iğrenç ve korkunç olduğunu kavradığında “Ama sürekli korku

³⁹Иван Лукаш, том 1, s. 144

⁴⁰ A.g.k., s.169

⁴¹ A.g.k., s.208

duyuyordu. Ne kadar korkunç bir şey yaptığını fark ederek, yedi askerin aniden onu süngülerle arkaya ittiğini, avluların ve zanaatkârların onun üzerine saldıracaklarını bekliyordu.”⁴²

Lukaş romanda Napolyon’u özenli bir şekilde tasvir ederken onun psikolojik ruh yapısını göz ardı etmez. Napolyon’u yangından kurtaran askerler onu Petropavlovsk Sarayı’na götürüler. Onun dışına yansımış ruh halini yazar şu satırlarla aktarır: “Salonların dipsiz karanlığından geçerek yürüdü ve aniden ürperdi. İmparatora pencere gibi görünen devasa salondaki ufak siyah noktamsı adam da ürperdi... Sadece şu an o dolgun omuzlarının ve sol baldırının titrediğini, kendisinin de korkuya yenik düşerek titriyor olduğunu hissetti.”⁴³

Eserde Çar Aleksandr için Rusya ne anlama gelmektedir sorusuna Lukaş şöyle cevap verir: “İmparator için Rusya, bu gece yeniden diğer gecelerde olduğu gibi Moskova’nın akşam kızılı-parıltısıyla aydınlatılmış kocaman bir karanlık, garip, çelişkili, misafir salonlarında soyluların oturdukları Roma yapımı koltukları ve girişlerdeki lavaboların boğucu havasıyla, Antikçağ tapınaklarına benzer soylu salonlarından Pompeian’ın mozaik zeminlerinde yalın ayak dolaşan köle kadınlarıyla, sanat ve bilim akademisiyle ve eski kiliselerin geçitlerinin yaygaracı ve mide bulandırıcı kokulu kalabalığıyla, milyonlarca sessiz yalın ayak kölesi ve akıllı, asaletli kalabalığıyla Rusya, kara okyanus toprakları ve sazdan çatılarından Nia Dor ve Korint revaklarının görüldüğü muazzam ve tüten Rusya olarak göründü.”⁴⁴

Betimlenen ve genelleştirilen çok sayıda durum, yazarın kendine özgü anlatı mahareti, türün özellikleri, olayların o odaklı aktarımındaki yansız anlatı, kimi zaman ise yorumlara öznellik karışmasıyla takip edilmiştir.

Roman, siyah pelerinli hanımefendinin Dekabrist'lere katıldığı için hapse atılan Koşlev'i aramasıyla biter.

Eser yayınlanır yayınlanmaz dönem okurları, yazar ve eleştirmenler tarafından çok tartışılır.

⁴² A.g.k., s.270

⁴³ A.g.k., s.212

⁴⁴ A.g.k., s.289-290

M.O. Tsetlin “Moskova Yangını” eserini bir vakayiname adlandırarak eserin türü konusundaki farklılığına vurgu yapar. Tsetlin ’in değerlendirmesinin kısa özetini aktarıyoruz: “Roman adının yansıttığı olaydan ziyade geniş bir tarihi süreci ele almaktadır. Eserde Pavel’in öldürülmesiyle başlayan ve 14 Aralık 1825 yılına dek olan tarihi olaylar konu edildiğini söyleyen M.O. Tsetlin, Çar Pavel ve I. Aleksandr’ın yönettikleri İmparatorluğa özgürlüğü reva görmedikleri gibi Rusya için “yüzkarası” sayılan toprak köleliğini de kaldıramamış olmalarına dikkat çeker. Toprak köleliği Petersburg’un Senato Meydanı’nda yürüyen isyancıların da gündemindeydi, fakat bu isyan girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı. Asırlardan bu yana üst üste biriken çözümsüzlük yaşanacak trajedileri kaçınılmaz kıldı. Lukaş 1917 Ekim Devrimi sonrasında sorguladığı bir konuyu romanın özüne yerleştirerek aslında Rusya’nın yaşadıklarının nedenlerini araştırma çabasındadır. Romanın kahramanı genç subay Pavel Koşelev’dir. Koşelev döneminin eğitimli ve özgürlük yanlısı bir subayı olarak 1812 Savaşı ve öncesinden 14 Aralık 1825 yılında Senato Meydanı’ndaki ölümüne kadar bir yolculuğu temsil eder. Romanın en beğeni toplayan bölümünün Çar ordusunun Paris’e girdiği sahneler olduğu görülmektedir. “Hafif sıcaklık ve uzak duman havasını Rus birlikleri Paris’e getirdi: çuha ve saman kokusu, sağlıklı mujik vücudu, sıcak şarap, tütün, ekmek, kvas, banyo buharı ve huş ağacından olan banyo süpürgelerinin Petro İmparatorluğunun zinde askerlerinin kokusu.” Romanda el bombası atan askerin Fransız Suzan ile evlilik sahnelerinden keyifle bahsedilmektedir.”⁴⁵

Moskova Yangını romanını tarihi bir roman olarak değerlendiren V. Hodaseviç ’in yorumları ise şu şekildedir: “Bir roman türünün gereği Lukaş’ın burada ayrı ayrı kahramanların değil, toplu olarak tarihin gidişatına yön veren olayın esas olduğunu vurgulamasını başarılı bulur.” Hodaseviç’e göre tarihi romanın temelinde herhangi nedenle olursa olsun tarihi olayları etkileyen, onların gidişatına yön veren karakterlerin kendi aralarındaki çarpışmalarından ziyade olayların genel seyrine doğrudan veya dolaylı etki, önce düğümlenen sonra ise çözülen durumuyla ön plandadır. Hodaseviç’e göre tarihi romanda özel çıkar ve çarpışmalar farklı şekillerde ana kurguyla kısmen bağlantılı olsa da tarihsel olayların arka planında yer alır ve bu yönüyle de aile

⁴⁵ М. Цетлин «О романе ‘Пожар Москвы’», (“Современные Записки”, Париж, 1931, No 45) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml

romanından farklılık arz eder. Aksi durumda özel entrikaların merkezde yer aldığı roman onu tarihi roman özelliğinden çıkarır. Lukaş bu anlamda aslında tarihi roman türünün kurallarını bilinçli şekilde ihlal eder. Moskova Yangını'ndaki özel çıkar ve çatışmalar sadece düzensiz olarak ortaya çıkar ve sonrada kaybolur. Onlar özel bir hikâye çizgisi oluşturmaz, tarihsel olayların genel akışına karışırlar. Romanın kahramanı Koşelev roman boyunca bu akımın içinde herhangi bir şeyi etkilemeden veya etkilemeye çalışmadan tasvir edilmektedir. Onun özel hayatı tarihi olaylarca şekillenir. Bu yüzden onu bir kahramandan ziyade bir iç seyirci olarak görmek gerekir. Bu değerlendirme Koşelev'in eser boyunca bir rehber, romanı ise bir vakayiname olarak adlandırmamız için yerinde olacaktır. Bir roman gibi algılanan Moskova Yangını durgun oluşu yani entrikalardan yoksun oluşuyla farklı görünebilir. Aslında tarihi vakayinamede herhangi bir entrikaya gerek de yok. Hatta entrika bu türde gereksiz bir unsurdur. Moskova Yangını'nda anlatılanların baştan sona kadar düz bir çizgide devam edişi onun kurgusunun zayıflığını göstermektedir. Roman kahramanlarının arasındaki zayıf kişisel bağlantı onların sadece tarihi olaylar aracılığıyla birbiriyle ilişkisi olduğu ve bu olaylara genel katılımları görülmektedir. Bu kahramanlar ortak akımın unsurları olup olaylarda sadece karşılaşır asla çarpışmazlar. Romanda zaman zaman yer alan karakterler bir birliğin üyeleridir. Bunun nedeni yazarın kurguladığı plana göre açıklanabilir. Yani bireylerin kaderleri eserin gerçek özünü oluşturan geniş tarihsel trajedinin sadece küçük veya rastgele bölümleridir. Hodaseviç Sovyetlerin kolektif kahraman talebini başarısız oluşuna da değinir. Hodaseviç'e göre eserin kahramanının bireysel özellikleri yadsınmamalı, bu özellikler tarihi olayların içerisine farklı ilişkiler dâhil edilerek bir şekilde genel olan görevin çözülmesine katkı sunmalıdır. "Moskova Yangını"nda Lukaş'ın yaklaşımı- bir avuç kahramanı tarihi olayların kazanına atması - sonuç olarak geniş bir kolektif eylem yanılması yaratmayı başarmış ve asıl amacına ulaşmıştır. Romandaki kahramanlar fertler olarak değil geniş halk kitlesi halinde bu görevi üstlenmiştir. Lukaş'ın bu romanında bireysel iradeler değil tarihi güçler karşı karşıyadır ve bu çarpışmada karşı duruş gerçekçilik ölçüsüyle verilmiştir. Bunsuz zaten sanat olamaz. Bence bu zor görevi Lukaş en iyi şekilde yerine getirmiştir. Hodaseviç içgüdünün yetenekle aynı anlama geldiğini ve Lukaş'ın bu anlamda yetenekli biri olduğunu ama bu yeteneğini iyi yönetmesi için genç yazarın daha çok şey öğrenmesi gerektiğini söyler. Hodaseviç'in bu türde yazan yazarlara en ciddi uyarısı, tarihi roman üzerinde çalışırken yanlış bilgilerden özenle kaçınılmalıdır, şeklindedir. "Moskova

Yangını” adlı romanı hakkında görüşlerini V. Hodasevic şu sözlerle tamamlar: “Bu tarihi romanda tarihçi Lukaş’ın sonuçları önemli ve değerli değildir. Önemli olan bu sonuçlara giderken Lukaş’ın bir yazar olarak gördükleri ve ifade edebildikleridir. Kitabın önemi, asıl özgün olan değeri budur. Lukaş’ın kendinin ve onun kahramanlarının bu romanda içgüdünün bilinçten daha bir bilgelige sahip oluşu şeklinde bir sav söylenebilir.”⁴⁶

Moskova Yangını dönemin yazar, eleştirmen, ilahiyatçılarından K.İ. Zaytsev’in ilgisini çeker ve o da V. Hodaseviç’in yorumlarına benzer izlenimleriyle romanı değerlendirir. K. Zaytsev’e göre Lukaş herhangi bir anıtı inceleyen uzmandan daha içsel bazı görüşlere sahiptir. Eleştirmen K. Zaytsev “Rossiya i Slavyanstvo” gazetesinde roman hakkında geniş bir yazı yayınlar. Zaytsev, Lukaş’ın bu eserinin ilk izlenimlerinin iyi olmadığını ve okurun bu ilk izlenime yenik düşmeksizin bu zor sindirilebilen kitabı “özümsemek” için belli bir irade göstermesi ve çaba sarf etmesi gerektiğini bildirir. K. Zaytsev’e göre romanın ikinci yarısına gelindiğinde okurla yazarın uzlaşması görülmekte olup zor sindirilebilen malzemeye mücadele halindeki okurun bir süre sonra tanıdık tatmini bazen ise neşeyi tatmaya başladığı düşünülebilir. “Romanın Rusların 1814 yılında Paris’e gelmesinden bahseden kısmı eserin en iyi bölümü olarak değerlendirilebilir. Belki de yazarın bu bölümü tamamladıktan sonra başa dönüp ilk bölümü orta bölümdeki hissedilen daha sakin ve tutarlılıkla yazması gerekirdi.” gibi değerlendirmeye başlayan bu yazıda “Moskova Yangını” romanı için “mekân ve zaman itibariyle uzaklaştıkça yavaşlayan bir spazmla” yazılmıştır, denilir. Makalede bir taraftan Lukaş’ın sezgi yeteneği, coşkulu üslubu, içsel vizyonundan övgüyle bahsedilse de kimi hususlar acımasızca eleştirilmiştir. Zaytsev, “Lukaş’ın sorunu ‘kültüre’ yaslanmak yerine ‘kültür’ ile organik bağlantı kurmasındadır.” diye yazar. “Moskova Yangını”nın hakkında ise onun Tolstoy’un “Savaş ve Barış” eserindeki genişletilmiş tarihi kapsamın tekrarlanmasından başka bir şey olmadığı kanaatini paylaşır. Pavel’in öldürülmesi, 1812 Moskova’nın işgali gibi tarihi olayları konu eden “Moskova Yangını” romanında Ruslar, bir taraftan devrimci nihilist, diğer taraftan vatansever olarak gösterilir. Güçlerin savaşında başarısızlıkla sonuçlanan Rusya’nın “bonapartlaştırılması”, Aralık İsyanının başarısızlığı, bir ulusal kurtuluş ve onun

⁴⁶Владислав Ходасевич «Пожар Москвы» (Из цикла «Летучие листы»). В книге: Иван Лукаш, Бедная любовь Мусоргского, Литература русской эмиграции, сочинения в двух книгах, том 2, Москва, Интелвак, 2000, s. 368-374

sembolik belirsizliği eserde Moskova yangını gibi trajik fonda yansıtılmaktadır. Eser hakkında sert eleştirilerini aktaran K. Zaytsev tüm olumsuzluklara rağmen eserin okuru düşündürdüğünü ve onu olayları hissetmeye zorladığını söyler. Moskova Yangınında Rusya'nın bir canlı varlık olarak kendi kaderini kendi içinde taşıyan eti ve kanını hissedebiliriz. Zaytsev, "Moskova Yangını" romanında Rusya'ya sevgi, samimi ve güçlü bir duygu olarak ön plana çıkmaktadır, der.⁴⁷

II.1.b. Musorgski'nin Talihsiz Aşkı («Бедная любовь Мусоргского»)

Rus müzisyen, besteci Modest Musorgski (1839-1881)'den bahseden "Musorgski'nin Talihsiz Aşkı" adlı romanı 1940 yılında Paris'te "Vozrojdeniye'de, daha sonra İ.Lukaş'ın ölümünden sonra Washington'da ayrı kitap halinde yayınlanır. Eserlerinin birçoğunda olduğu gibi bu romanın önsözünde Lukaş'ın eserin yazım tarihi ve konusuyla ilgili görüşleri yer almaktadır. "Sararmış Not" diye adlandırdığı giriş bölümünde Lukaş eseri yazma nedenini açıklar. Lukaş şöyle yazar: "Petersburglu bir ressamın kâğıtlarının arasında bulunmuş bir zamanlar Petersburg meyhanelerinde dolaşan sokak şarkıcılarından "harpçi" bir kadın hakkında gazete haberinin iğneyle tutturulduğu 1883 yılına dair sararmış notları, bu eserin temelini oluşturmaktadır. Bu Musorgski'nin yaşamının bir betimlemesi olmayıp onun hakkında roman- bir efsane, bir masaldır; fakat bu, belki de onun tuhaf ve korkunç yaşamının sırrını açıklayacak bir efsane olup hayatının sırrına ışık tutacaktır..."⁴⁸ Romanın yazarın imzasını taşıyan bu bölümünün kurmaca veya gerçek oluşuna dair bir bilgiye rastlanmamaktadır.

Lukaş'ın eserleri içerisinde tür itibari ile farklı olduğu söylenen "Musorgski'nin Talihsiz Aşkı" ile ilgili yazar şöyle der: "Eserde bir insanın ihya edilen en kuvvetli heyecan ve duygunun, karmaşık ve şiddetli dramatik bir yönü yer almaktadır." Bu içsel yaşantının yazarın ilgisini ilk kez çektiği görülmektedir. Bu romanda daha önceki eserlerinden keskin bir şekilde ayrılan, farklı kurgulanan ve anlatılan bir yol izlenmektedir. Lukaş'ın hayatında Berlin ve Paris döneminde mason örgütleriyle olan ilişkisi daha önceki "Petro'nun Rüyalari", "Moskova Yangını" gibi eserlerinde de yer

⁴⁷ Эмигрантская печать об И. С. Лукаше. К. Зайцев, «Пожар Москвы» Ив. Лукаша. («Россия и Славянство», Париж, 1930, No 78, 24 мая) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml

⁴⁸ Иван Лукаш, том 2, s. 207

almaktaydı. Yazarın bu romanda yaratıcı insanın bireysel, ruhsal değişimleri yaşamasının şaşırtıcı olmadığı mesajı verilmektedir. Bu ince, aynı zamanda gergin süreci Lukaş, yaşamın gerçek anlamındaki çelişkiler ve en yüce olan güzelliğe dokunuş şeklinde aktarır. Yazara göre küçük yaşlarından itibaren yetenekli olan bu Rus bestecisi, hatalar içinde boğulmuş, olgunluk göstermekten aciz insanların arasında büyümüş, insanlara acıma ve suçluluk duygusu beslemiştir. Yaşanan her türlü doğal felaket ona korkunç, hiddetli bir ilahi kitapta yer alan peygamberlik gibi görünür. Yarattığı eserler evrenin geniş alanında ona daha fakir, daha kaba görünmektedir. Yaşadığı derin içsel, uyumsuzluk hemen olmasa da çok derin acı dolu iç deneyimden sonra Musorgski'yi bir ilham vahyine götürür. Müzikte ve dünyada olan her şeyde ebedi ve çözümlenmemiş olan bir konu var: ışıkla karanlığın, iyilikle kötülüğün çatışması, karışma ve iç içe geçişi. Işığın ebedi zaferi müziğin ta kendisidir. İsa'nın havarilerinden olan Pavel'in mektuplarından birinde şöyle yazar: şeytanın ve tanrının kâsesi böylece müzik tanrının tasından sürekli akan bir ebediyettir. Bu müziği kendi içinde duymak ona sıcak ruhu teslim etmemek ve ona inançtan mahrum bulunmak Musorgski'nin sanatında ifade etmek istediği konulardır. Fakat uyanmış olan insanları mutlu etme gibi şiddetli arzusu kısa süre içerisinde sevdiği zavallı şarkıcı kız Anna'nın trajedisıyla sonlanır. Yaşadığı bu olaydan sonra Musorgski'ye hayatta açtığı çığır karşısında korku dolu bir yaşam nasip oluyor. Sevdiği kadın olan Anna'yı kaybeden Modest Musorgski yanıp kül oldu, der. Fakat her şeye rağmen yaşamdaki en önemli buluşunu cennetteki melodiyi duyması, ona kendini ve bütün yaşamını adanması romandaki ana çizgi olarak öne çıkmaktadır. Golenişçev-Kutuzov Lukaş'ın yarattığı bu efsanenin en büyük değerinin Rusların yüreğinde mistik gücü canlandırmak ve yaşatmak olduğunu söyler.⁴⁹

Roman kısa giriş dışında ayrı ayrı isimlerle adlandırılan 16 bölümden oluşmaktadır. "Askeri Hastane" («Госпиталь») diye adlandırılan ilk bölümde genç bir subay gecenin bir yarısında önü açık resmi ceketi ve eline sardığı havlusuyla hastanenin sessiz koridorunda yürümektedir. Karanlık ve sessizlik ortamı germekte olsa da subay elini yüzünü yıkayıp gece nöbetinin yapıldığı görev odasına geçer. Kısa süre sonra arkasından bir öksürük sesi duyan subay askeri doktoru fark eder. Doktor, ona biraz önce ısıklıkla çaldığı parçanın Schubert'e mi ait olduğunu sorar. Bir süre Schubert'in

⁴⁹ Илья Голенищев-Кутузов «Сны империи» ("Возрождение", Париж, 1932, No 2578, 23 июня) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml

senfonisine dair sohbet eden ikili birbiriyle tanışır. Nöbetçi hekim Aleksandr Borodin ve askeri hastanenin nöbetçi subayı Modest Musorgski bu şekilde tanışır ve bir süre Avusturyalı besteci Schubert'in müziğinden konuşurlar. Musorgski hekime bir o kadar soğuk yaklaşıp da sessiz ve yalnız başına olması dolayısıyla sohbeti uzatır. Schubert müziğinde Rus tarzı bir şeylerin olduğunu öne süren Musorgski'ye katılmayan hekim Almanlarda bu izi aramanın akıldışı olduğunu ve kendisinin de ufak tefek besteler yaptığını ifade eder. İki kişi arasında daha ileri boyutta bir müzik tartışması başlar ve bu tartışma Beethoven'e dek uzar. Musorgski bir hekimin müziğe olan ilgisinden etkilenmiş görünür. Musorgski'nin "Ben, elbette, bir askerim, oysa karanlıktaki bu hayalet, elbette bir hayalperesttir" diye düşünür.⁵⁰ İkili arasındaki konuşma ayazlı Petersburg gecesinin sessizliğinin sesinde bir müziğin duyuluşuna, müziğin etkileyici gücüne, onun gizemli anlamına dek varır. Hastaları ziyarete her ikisi birlikte gitmeye karar verirler. 20'li yaşlardaki Musorgski yaşamdan, adaletsizlikten, Tanrıdan, Çar'dan, bu hekimden, ölüm yatağındaki ateşler içindeki yaralı askerin "Maşa, Maşa" diye sayıklamasından, konuştuklarından, kısacası, hiçbir şeyden memnun değildi. Romanda kahramanların yanı sıra onların çevresinde bulunan her şey itinalı bir şekilde ayrıntılı tasvir edilmekte, bu anlamda okura bir görsellik sunmaktadır. "Liza" diye adlanan ikinci bölümde her insanın içinde bir şeylerin sürekli seslendiğine, aslında müziğin hayatın içinde fark edilmeden akıp gittiğine, fakat müziğin de bir yuvası olduğuna dair düşünceler yer almaktadır. Bu bölümde Musorgski, müziğin yuvası olarak gördüğü Albert Orfanti'nin evinden bahseder. Albert Orfanti müziğe aşırı düşkün bir iş adamıdır. Musorgski kimi zaman ona burjuva ahlaklı birisi olarak bakmakta, parasının gücüyle düzenlediği müzik gecelerinde sıkılmaktadır. Güney Avusturyalı Albert Orfanti'nin Rus, Avusturya ve belki de İtalyan karışımı olan kızı Liza'yı Musorgski "Orfanti'nin Madonna'sı" diye adlandırır. Musorgski bu kızı sonsuza kadar ve delicesine sevdiğini düşünür. Fakat bu düşünce zaman zaman yerini endişe ve şüpheye bırakır. "Musorgski'yi bu düşünceler üzüyor, daha fazla ise Liza'ya olan aşkına dair iç karartıcı endişeleri mahvediyordu."⁵¹ Bu endişelerinin arasında Liza'nın şu an yaşadığı maddi imkânları sağlayıp sağlayamayacağına dair düşünceleri de yer almaktadır. Bu konu onu sadece üzmüyor aynı zamanda katlanamadığı ve onda kendi idealleri arasında yeri olmayan bir sığığa sürüklendiği korkusu uyandırırdı. M.İ. Glinka(1804-1857)'nin kız

⁵⁰ Иван Лукаш, том 2, s. 216

⁵¹ A.g.k., s. 221

kardeşi Lyudmila Şestakova aracılığıyla Orfantilere giden Musorgski ailenin zenginliği karşısında ezikliğini kendisine yediremez. Buna rağmen Orfanti'lerin evine doğru onu yiten güce de mani olamaz. Müzisyen ve elit çevrenin bir arada olduğu bir ortamda kendisini bulan Musorgski, bir taraftan Liza'yı görmenin heyecanını yaşar, diğer taraftan ise bu ortama olan yabancılığını saklayamaz. Piyano dinletisinden sonra Musorgski mahcup bir şekilde Liza'yla vedalaşarak bu evden ayrılır. “Tipi” bölümünde Musorgski'nin evden ayrıldığında Petersburg'da daha önce görmediği kadar şiddetli tipiye yakalandığı tasvir edilir. Aslında bu tipi ile Musorgski'nin iç dünyasının benzerliği söz konusudur. Liza'ya anlattığı Shubert'in kör olduğu hikâyesi ve orada bulunduğu sırada izledikleri her şey onu harap etmektedir. Petersburg'un karlı havasında yürümeye devam eden Musorgski'nin “Neapol” meyhanesinin yanından geçerken müzik sesi duyar ve duraklar. O, sanki yaşamdan koparak bu müziğin etkisi altında bir süre donakalır. Daha sonra dışarıda karın altında elinde bir harp olan genç bir kız dikkatini çeker. Az önce duyduğu şarkının bu kız tarafından söylendiği fikri onu heyecanlandırır. Musorgski, Petersburg'da ikinci sınıf meyhanelerde sokak kadınlarını harp çalarak şarkı söylediklerinden haberdardı. Musorgski bu genç kıza araba bulma konusunda yardım etmek istediğini söyler ve onun harpını taşır. Bir taraftan genç kızın kar yağmuru altında harpı kılıfsız taşımaya, diğer taraftan az önce meyhanede söylediği şarkını ne olduğu sorusuna onun şarkının ismini kâh “Ah, beni kucaklasana” kâh da “Sımsıcak öp beni” diye cevap vermesi Musorgski'yi şaşırtmaktadır. Musorgski'nin bir polis olduğunu düşünen kız ondan çekinmeden meyhanede olup bitenleri anlatmaktadır. Nihayet bir araba bulup onu yolcu eden Musorgski yalnız başına sokakta kalır. Bu sokak kadının, farklı dünyadan olan bu zavallının haline acıyan Musorgski'nin içinde bir fırtına başlar. “Şarkı” adlı bölümde Musorgski sıcacık evinde lambayı yakıp Liza'ya yazacağı mektubun içeriğini düşünmektedir. Fakat aklının bir köşesinde dönüp dolaşan harp çalan kızın kara gözleri, zayıf omuzları ve yüzü gözünün önünde dolaşıp durur. Dua etmek ister, tıpkı çocukluğunda annesinin öğrettiği şekilde fakat yapamaz. Tipide duyduğu müziği notaya dökmek ister fakat onu da yapamaz. “Hiçbir şey yapamıyordu. Eğer yazabilseydi, tipide bugün duyduğu müziği yaşayarak ve seslendirerek yazabilseydi, bu Tanrı'nın ona duyma fırsatı verdiği ilk gerçek eseri olacaktı. – Tanrım,

bana yardım et! Diyerek siyah görüntüye doğru haç çıkararak masanın arkasına geçti. Musorgski yazmaya başladı.”⁵²

Uzun ve ıstıraplı bir süreden sonra yazamayacağını anlayıp koltuğa uzanan Musorgski’yi sabah saatlerinde hizmetli Anisim uyandırır. Kahvesini yudumlayan Musorgski’nin aklında sadece dünkü kızı arayıp bulmak vardır. Hayal meyal arabacıya söylenen adresi hatırlar. Daha sonra kızın şu anki işyeri sahibiyle anlaşılamadığını ve yarından itibaren Meşçanski meyhanesinde çalışacağını söylediğini hatırladı ve oraya gitmeye karar verir.

Milli kütüphanenin yanındaki büfede ayaküstü bir şeyler atıştıran Musorgski’nin şarkı söyleyen kızı bulacağından emin olması hoşuna gider. Yazar yol boyunca çevredeki her şeyi bir resim gibi tasvir ederek okuru Musorgski ile Petersburg caddelerinde yürütür.

Meyhanenin girişindeki ayakkabı boyacısı çocuktan kızı sorar, çocuk onun Moskovski meyhanesinde olduğunu söyler. Çocuğun avucuna bozuk paraları tuturmaya bile yetişemeyen Musorgski soluğu Moskovski meyhanesinde alır.

“Gece” adlı bölümde resmi kıyafetiyle meyhaneye giren Musorgski’ye herkes şaşkınlıkla bakmaktadır. Harp çalan kızın sesini hemen tanır ve kadın da onu fark eder.

Bir Alman romansını pek iyi söylemese de kız kendisini fark ettirmek adına daha şevkle okumaya başlar.

Meyhaneci onun buraya gelişine tavır koyarak ona “Sizin gibiler buraya gelmez” diye kızar. “Harpcı kıza bir şeyler söyleyip çıkacağım” diye cevap veren Musorgski meyhaneciyi şaşırtır. Musorgski şimdi kıza daha dikkatli bakar ve onu bacaklarının uzun olduğunu fark eder, saçını ve tüm fiziğini inceleme fırsatı bulur.

Şarkıyı bitiren kız onun masasına yaklaşıp, “Merhaba, yüzbaşı” diye onu selamlar. Gözleri garip bir şekilde parlayan kız nane karışımı şarap kokar. Hem cilveli hem de hayat kadınlarının tavrını sergileyen bu kız Musorgski’ye her yönüyle çekici ve hoş görünmektedir. Ellerin ve saçlarının güzelliği, edalı bakışı Musorgski tarafından bilinç akımıyla aktarılmaktadır. Adı Anečka olan bu kıza bir teklifle geldiğini söyleyen

⁵² A.g.k., s.233-234

Musorgski kızın isteği üzerine ona şarap ısmarlar ve bir gün önce söylediği şarkıyı tekrar söylemesini ister. Söylediklerini notaya dökmek istediğini, harpini alarak onun evine gidebileceğini söyleyen Musorgski ondan para karşılığı olumlu cevap alır. Arabaya binip eve geldiklerinde harpçi kız evin sıcaklığına bir çocuk gibi sevinir ve temizliğine hayran kalır. Onun kürkünü askıya asmak isteyen Musorgski kürkün tertemiz kar koktuğunu, ama üzerinde kadınımsı bir günah olduğunu aklından geçirir. Odada kızın onu beklediği düşüncesi heyecanı ile içeri geçer. Kızın odada serbest davranışı, üzerini çıkarması ve diğer davranışları Musorgski’de karmaşık duygular uyandırır. 5 ruble karşılığında kız evden ayrılır. Musorgski’ye odada olan her şey itici ve iğrenç görünür. Bir hayranlıkla başlayan harp eşliğindeki melodinin göklerin cennetindeki sesi kar fırtınasında patlak vermesi 5 rublelik bir “sokak sürtüğü” arbedesiyle sona erer. Her şeyi mahvetmiştir. Liza’ya olan saf aşkını kirletmiş, kendi içinde duanın nefesi gibi dokunulmaz gizli mahrem her şeyi boğmuştur. Musorgski bunun bir rüya olmasını çok istese de olanlar olmuştur. “Esir” adlı bölümde Musorgski’ye hizmetlinin bir pusula getirdiği görülür. Alaya gelmesi istenir. Soluk benizli Musorgski sabahın erken saatlerinden odada dolaşıp duruyor, alaya gitmeyeceğini söyler. Hizmetli Anisim kendisinin hasta olduğunu söyleyince ona hastaneye yatması gerektiğini emreder.

Musorgski bundan sonraki hayatında o kız gibilerine yer vermeyeceğini, hayatını değişeceğini, insanların namuslu kız ve erkek evlat yetiştirdiklerini, kiliseye gidip dua ettiklerini, Tanrı’ya inandıklarını öte taraftan ise böyle kötülükleri yaptıklarını ve yaptıklarına tamamen duyarsız kaldıklarını düşündü. O, kitaplarda akıllı görünen “sosyal adaletsizlik” veya “toplumsal düzensizlik” gibi lafları da düşünüp durdu. Gece bu odada bulunan siyah gözlü, zayıf, kıvrıkcık saçlı kızı düşündüğünde onun haline acıdı. İçinde kendini ne kadar aklamaya çalışsa da kendini adi ve aşağılık biri olmaktan da farklı göremedi. Dayanamayıp kendisini sokağa atan Musorgski kısa süre sonra meyhanenin yolunu tutar. Kızın bir adamla gittiğini ve dönmediğini öğrenir. Meyhanenin köşesindeki ikon onun dikkatini çeker ve onun önünde buradaki pisliklerden hangisinin dua ettiğini merak eder. Meyhaneden dışarı çıkan Musorgski yolda Borodin’in müzik hakkındaki söylediği “Müzikte ve tüm dünyada ebedi bir konu seslenir: ışıkla karanlığın, iyilikle kötülüğün çarpışması. Işığın ebedi zaferi müziktir.” sözlerini hatırlar. Havari Pavlus’un da “Şeytanın ve Tanrının tasları vardır. Müziğin ta

kendisi Tanrının tasından süzülen bir ebediyettir.” Sözleri aklına gelir. Musorgski böyle düşünmekten kendini alamıyor. “Gazetelerin yazdıkları, hararetli tartışmalar, kendi yaşamı, Liza hakkında düşündükleri hepsi aklından gelip geçti, ama tüm bunların içerisinde bir tek gerçek olan bu zayıf, kıvrırcık saçlı harpçi kızdır, herkesten ve her şeyden daha mükemmel, şaşırtıcı biridir, acaba o kimdir? Tanrı’nın mı şeytanın mı tasından dökülen şey midir?”⁵³

Bir süre sonra sarhoş bir halde meyhaneye gelen Anya’yı yakalar ve onu evine getirir. Sobayı yakıp ona uyuyup dinlenmesini söyler. Bu durum Anya’yı şaşırtmış olsa da kısa sürede uykuya dalar. Uyandığında yaşadıklarına inanamaz. “Kaçış” adlı bölümde Liza’nın iki haftaya yakın mektup beklediğini fakat Musorgski’den haber çıkmadığı görülür. Liza ona mektup yazmaya karar verir. Fakat bu durumun kendisi için uygun olmadığını düşünerek “Neden gelmiyorsunuz? Hasta değilsiniz değil mi? ” diye kısa bir mektup yazıp alayın posta kutusuna atar.

Mektubuna cevap alamayan Liza üzüntü içerisinde kendini hakaret edilmiş olarak hisseder. Fakat Musorgski’yi görme isteğini yenemez başı ağrıdığı bahanesiyle hastaneye yollanır. Petersburg’un Maslenitsa bayramı hazırlığı tasvir edilen görüntüsü yazar tarafından özenle aktarılır. Liza’nın özel sırlarını paylaştığı Lyudmila Şestakova’nın Petersburg’da bulunmayışı onu tek başına Musorgski’yi görmeye gitmeye zorlar. Bu durum onun kızlık gururunu incitir. Musorgski ise iki haftaya yakın süredir harpçi kızla yaşamaktadır. Yazar, Musorgski’nin durumunu şöyle betimler: “Tutkular genellikle düzensizdir ve tutkuya kapılmış insanlar bir tür parlak insan bütünlüğünü, uyumu kaybederler ve onunla birlikte her zamanki düzen, saflığını da, onlar kendilerine bakmaktan ve kendilerini fark etmekten vazgeçerler.

Musorgski, doyumsuz hissine neredeyse bir anda yenilmiş ve boyun eğmiştir.

Bu süt beyazı, zayıf vücutlu, kızıl dalgalı saçlı, yeşilimsi soğuk gözlü, kayıtsız ve itaatkâr utangaçlığa yenik düştü. ... Hayatında daha farklı bir yaşam yoktu ve taverna şarkıcısıyla başlayan bu yaşamın dışında herhangi bir şeye de ihtiyaç yoktu.”⁵⁴

⁵³ A.g.k., s.252-253

⁵⁴ A.g.k., s.259

Bir hafta sonra tartışmaya başlayan ikili birlikte yaşamının sadece tutkulara bağlı olmadığını ifade eder. Liza Musorgski'ye gelmeye karar verdiğinde bu evde artık soğuk rüzgâr esmeye başlamıştır. Liza pencereden bakan kadını görünce her şeyi anlar ve geri döner. Bir süre sonra Anya evdeki eşyaları ve Musorgski'nin son kalan 20 rublesini alarak evden kaçır. “Buluşma” bölümünde Anya'dan sonra Musorgski'nin evi temizlediğini görüyoruz. Temizlikçi kadını çağırıp yerleri ve evi temizleten Musorgski hamama gider. Daha sonra bu arada annesinden istediği 100 rubleden kalan parayla ihtiyaçlarını giderir, posta kutusunda Liza'nın mektubunu bulur. Buna çok sevinen Musorgski Liza'nın isminin yazıldığı yeri sevincinden öper, ertesi gün erkenden tertemiz giyinip Liza'yı ziyarete gitme planları kurar ve tavernacı kızdı bahsetmeyi düşünmez. Sabah erkenden kiliseye gider, Tanrı'dan onu affetmesi için dua eder. Fakat bu sırada içinde şehvet duygularının uyandığını hisseder. Anya'yı düşünür ve hayatta en önemli ve gerçek duyguyu onunla yaşadığı kanaatine varır. Liza'yı ziyaret eder, mesafeli bir karşılama sonrası Liza'dan ayrıldığını düşünür ve tek başına yaşaması gerektiğini anlar. Akşama yakın kendisini Meşçanski meyhanesinde bulan Musorgski Anya'yı orada bulamayınca Petersburg'un tüm meyhanelerini dolaşır. Fakat Anya'yı bulamaz. Borodin onunla Liza hakkında konuşur ve Liza'nın İtalya'ya gideceğini söyler. Musorgski, Liza'yı sevmediğini, zaten onun da Musorgski'yi sevmediğini düşünür. Kendisinin sokaklar kadar kirlenmiş, lanetlenmiş bir günahkâr olduğunu düşünür. Tanrıya tüm ezilen ve aşağılananlar adına azap çektiğini söyleyerek dua eder. Musorgski tüm bu acılar içinde Anya'yı yeniden aramaya başlar. Sokakların birinde soğuktan donmak üzere Anya'yı bulur. Anya ondan özür diler. “Düello” adlı bölümde Anya'yı yeniden Musorgski'nin evinde görüyoruz. Musorgski ona değer verdiğini, ilk gördüğünde duyduğu melodinin etkisinden bir türlü kurtulamadığını, hayatını ona adayabileceğini söyler. Anna ona bir İngiliz olduğunu, onda aradığı Rus ruhunu bulamayacağını söyler. Daha sonra yaşadığı tüm acıları anlatır. Musorgski isyan ederek Tanrı'yı suçlar. “Serafim” adlı bölümde Anya ile Liza karşılaşır. Liza yanlışlıkla oraya geldiğini ve Petrov adlı birisini aradığını söyleyerek oradan ayrılır. Fakat Anya her şeyi anlar. Musorgski geldiğinde her şeyi ona anlatır ve kendisinin onu terk edeceğini söyler. Onun yüzünden Liza gibi bir kızdı ayrıldığı için kendisini suçlu hisseder. Musorgski Liza'nın farklı dünyadan birisi olduğunu ve onunla mutlu olamayacağını söyler. Liza'dan kendi isteğiyle ayrıldığını açıklar. “Liza Orfanti ile ben kendim ayrıldım... Onda ölü bir aşkı canlanamazdı... Sen, Anna; benim hayatımsın, kim olduğun benim

için önemli değil, sen benim gerçek hayatımsın... Korkma... Kendini harap etme, utanma... Kim olduğunu unut... O sen değildin... İnan her şey güzel olacak.”⁵⁵ der. Musorgski Anya’yı kimseye veremeyeceğini söyler ve “Ben büyük bir müzisyen olacağım. Seninle aramızda doğru olmayan hiçbir şey yoktur. Ben müzikte çevremde duyabildiklerini, sende duyduklarımı haykıracağım. Yaşamın gizemli dilini, göklerin ve yeryüzünün sesini. O zaman herkes yaşamın, ölümün ve Tanrının ne olduğunu anlayacaktır. O zaman insanlar, yeryüzü değişecektir. Her şey.”⁵⁶ der ve Anna’ya karısı olması için teklifte bulunur. Bu konuşmadan sonra Anya Musorgski’yi anlamaya başlar, onun şaka yapmadığına kanaat getirir ve hüngür hüngür ağlar. Bundan sonra birlikte yaşamaya karar verseler de tartışma ve birbirlerine olan inançları zaman zaman ciddi boyutta tartışmalar, sorgulama ve yargılamalarla devam eder. “Toropets” adlı bölümde Musorgski’nin üç-dört haftaya yakın alaya görevine gitmediğini görüyoruz. Alayda onun hasta olduğu düşünülmektedir. Anna yeniden evi terk eder. Musorgski Petersburg’dan ayrılıp Pskov yakınlarında Toropets’te yaşayan annesine gider. Annesi Yuliya İvanovna oğlunu ani ziyaretine şaşırsa da çok sevinir. Musorgski görevinden istifa ettiğini söyler. O duvardaki saati annesine benzetir ve saatin annesinin ölümüyle duracağını düşünür. Saatlerin sahiplerinin ölümüyle durduğu düşüncesini kendi yaşamıyla kıyaslar. Onun kendi yaşamının durduğunu ama halen yaşadığını düşünmesi Anya’nın onu terk etmesi şeklinde anlıyoruz. Annesi görevinden ayrılmasının sebebini sorgular, onun işten attıklarını düşünür. Musorgski işinden kendi isteğiyle ayrıldığını bundan sonra müzikle uğraşmaya karar verdiğini açıklar. Aslında annesinin yanına sığınmasının temel sebebi, Petersburg’da yaşadıklarını unutmak istemesiyle bağlıdır. Gece içkili eve dönen Musorgski ateşler içinde sayıklamaya başlar. Sabah kalktığında dün gece olanlar için annesinden özür dileyerek Petersburg’a geri döneceğini söyler.

“Ayrılık” adlı bölümde laternadan duyduğu anlamsız şarkı sözleri Musorgski’yi duygulandırır. Eve döndüğünde günlerce pencerenin önünde Anya’yı bekler, onun adını çağırıp durur. O aklını kaçıracığından endişe duymaya başlar. İçine kapanık hali, içkiye aşırı düşkünlüğü herkesin dikkatini çeker. Onun haline acıyan herkes her yerde Anya’yı arar. Uzun süre sonra Anya’nın cansız bedeni bulunur. “Siyah Işıklar” bölümünde 1874 yılı ocak ayında Marinski tiyatrosunu sahnesinde “Boris Godunov” eserinin ilk gösterisi

⁵⁵ A.g.k., s.294

⁵⁶ A.g.k., s.301

olur. Buna hiç ihtimal vermeyen Musorgski farklı duygular içindedir. Gösteri öncesi gece erkenden uyur sabah kalktığında yemek yiyip konyak içer. Anya yıllar önceki haliyle gözlerinin önünde canlanır. Tiyatro'ya yürüyerek gider. Yolda fenalaşan Musorgski'nin ayak parmakları donmaya başlar ve çevrede arabacı arar. Arabacıya sarhoş halde tiyatroya gitmesi gerektiğini söyler. Çar Boris hakkında dünyada tek doğma olan biri olarak düşündüğünü söyleyen arabacı “Ölüm, dünyanın canlı uyumuna karşı anlamsız bir başkaldırıdır” der. Tiyatroya vardığında onu locaya alırlar. “Boris Godunov” başlar. Musorgski'yi arada herkes tebrik eder, opera boynunca duygulu anlar yaşayan besteci üçüncü sahneden sonra dayanamaz ve salonu terk eder. Kostüm odasında bir görevlinin yardımıyla oturur ve içmeye devam eder. İzleyenlerin Boris 'in neden öldüğünü anlamadıklarını düşünür. Tiyatro binasını yalnız başına terk eder. Yazar “Buluşma” adlı bölümde herkes için ölümünden sonra yazılanların Musorgski için de yazıldığını söyler: Eserleri ve yazım tarihleri. Musorgski'nin hayatında üç karanlık kırılma noktası olduğunu belki de fark ederler. İlki ilk gençliğinde 1850'lilerde, 1859 yılı civarında Musorgski en yakınıni kaybeder. Ve bu hayatını karartan bu kaybı kendini içkiye vererek bastırmaya çalışır. İkinci kırılma noktası 1865 yılında çok sevdiği ve kutsal biri diye adlandırdığı annesi Yuliya İvanovna 'nın ölümü olur. Musorgski bu acıyı yapayalnız yaşar ve kendisini içkiye verir. Üçüncü kırılma noktası, 1874 yılında Boris Godunov ile yaşanan başarısızlıkla, Kromah sahnesini operadan çıkardıklarında yaşar. Kendini tamamen içkiye verir. Lukaş, kimsenin onun faciasını anlamadığını, onun neden içki düşkününü olduğunu bilmediğini yazar. Kimse onun yaşamındaki garipliklerden bahsedemez. Her zaman yalnız başına yaşayan besteci çok mütevazı bir yaşam sürmüş, ömrünün son yıllarında ise kalacak yeri bile olmamıştır. “Askeri Hastane” bölümünde 1881 yılı şubat ayında Musorgski'nin hastanedeki yaşamı yer almaktadır. Hastaneye yatışı onun son günlerinde daha az acı çekmesini sağlamış, kimseyle Rusya, Tanrı ve hiç kimse hakkında tartışmadan sessiz ve sakin son günlerini yaşamıştır. Ressam Repin'in ziyareti sırasında 4 gün onun resmini çizmiş 5. gün Repin'e durumunu ağırlaşması dolayısıyla Musorgski'nin yanına girmeye izin vermemişlerdi. Penceresinden güneşin batışını ve kilisenin korosunu dinleyen Musorgski 16 Mart 1881 tarihinde yaşama veda etmiştir.

II.2. Povest ve Öyküleri

İ. Lukaş'ın povestleri arasında Gelibolu'daki Beyaz Ordu asker ve subaylarından, General Vrangell Ordusu ve General Kutepov'un nasıl bir düzen oluşturduğundan bahseden "Goloye Pole. Gelibolu" hakkında daha detaylı bilgi verilecektir. Eserin Türkiye'de Gelibolu'daki Beyaz Rus Ordu asker ve subaylarının kısa suredeki yaşamından bahseden bir eser olma niteliği hem Rus hem de Türk okurunu ilgilendirmektedir. Bu alt başlıkta "İ. Petro'nun Rüyalari" adı altında yer alan öykülerinden de bahsedilecektir.

II.2.a. Goloye Pole. Gelibolu (Çıplak Çöl)

Türkiye topraklarında - Gelibolu'da Beyaz Ordu mensuplarının yaşamını konu eden Goloye Pole (Çıplak Çöl) adlı eseri aslında bizlerin de o tarihteki olaylar hakkında geniş bilgiye sahip olmadığımızı gösterir. Araştırmacı yazar M. Sosnitskaya, Rus okurunun Gelibolu'yu Gayto Gazdanov'un 1996 yılında Moskova'da yayınlanan "Üç şansızlık hakkında povest" («Повести о трех неудачах», 1927) eseriyle tanıdığını, fakat daha sonra hakkında bilgi edindiği ve okuduğu İ. Lukaş'ın Goloye Pole eserinin 1921 yılında yazılmış ve Sofya'da "Balkan" matbaasında yayınlanmış olduğu düşünülürse bu önceliğin İ. Lukaş'a devredildiğini yazar. Lukaş'ın bu eseri Tallinn'de yayımlanan "Vişgorod" adlı Rus dergisinde 1994 yılında, Rusya'da ise 2014 yılında Çernaya Sotnya («Черная Сотня») yayınevinde yayınlanmıştır. Her iki yazarın Gelibolu'daki Rus askeri kamplarında bulunduğu bilinmektedir. 57 Kitabın tanıtım yazısında şu satırlar yer almaktadır: "İ. Lukaş' Rus edebiyatında Gelibolu konusundan ilk bahseden yazardır. 1921 yılının yazında yazdığı belgesel povesti "Çıplak Çöl. (Gelibolu Hakkında Kitap)", Sofya'da Balkan matbaasında yayınlandı. Rus ordusunun Gelibolu'da bulunduğu süre, Gelibolu dönemi ve Gelibolulular, diye bahsedilen General Vrangell ordusunun 1. Ordu Birliği General Kutepov komutanlığında Kırımdan Kasım 1920 tarihinden Mayıs 1923'e kadar tam teşekküllü ordu sıfatıyla bekledi." 58

⁵⁷ Сосницкая, Маргарита. Счастливики долины роз и смерти <http://www.hrono.ru/text/2008/sos1008.html>, e.t. 30.05. 2019

⁵⁸ Голое поле. Книга о Галлиполи. 1921 год e-reading.club. <https://www.e-reading.club/book.php?book=102387>

20. yüzyıl başında bir siyasi devrim - Rusya’da Bolşevik Devrimi sonrası yaşanan rejim değişikliği sebebiyle binlerce insan yeni düzeni kabul etmeyerek ve en önemlisi can güvenliğinden emin olmayarak ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Karadeniz üzerinden İstanbul’a gelen Beyaz Rusları şehrin dışındaki adalara ve yarımadalara yerleştirmişler. Gelibolu’ya General Kutepov’un komutanlığındaki asker ve subayları yerleştirmişlerdi. Lukaş bu povestinde her şeyi asker ve subayların gözünden aktarır. “Ben anlatım” kimi zaman “o anlatımı”na geçerek çok sesli ve anlatımlı bir doku oluşturur. Gelibolu eserde şu sözlerle anlatılır: “Vadide, otuz bin kişinin soluk aldığı sessiz bir şehir. Gelibolu’nun mavi dağlarının eteğinde hayali bir Rus şehri.”⁵⁹

Romanın duygusal bir girişle başlaması okuru ilk satırlardan etkilemektedir: “Kömürler sönmeye yüz tuttuğunda maşayla bir dokun, şöyle hafifçe vuruver simsiyah bedenlerine, kıvılcımların canlandıklarını ve oynamaya başladıklarını göreceksin, iyice yakına otur, ateşe eğil ve fısıltısını dinle.

Göreceksin, duvarların sessizce yıkıldığını ve kıpkırmızı kulelerin belli belirsiz ısıklarla devrildiklerini. Göreceksin, altın zırhları pırıldarken şövalyelerin ayağa dikilişlerini ve yanan keşişlerin dönerek çekilip gittiklerini. Göreceksin, alev sancakların fırladığını.

Yaklaş, öyle eğil ki sessiz kor alevler yüzünü ısıtsın ve sen ateşin fısıltısını dinle.

Dinle...”⁶⁰

Lukaş’ın ilk pasajda yanan bir ateşten bahsetmesi tesadüfi değildir. O aslında Rus Beyaz Ordu’sunun asker ve subaylarının iç dünyasındaki bir yangından bahsetmektedir. Çok yakından ve dikkatli bakıldığında onların yanıp küle dönen umutlarından bahsedilmekte olduğunu anlamak mümkündür.

Dönemin İttifak devletlerinin yönetimi altındaki Gelibolu’ya yerleştirilen Beyaz Rus Ordusu ilkel şartlar altında bu vadiye yerleştirilir. “Rus kampı için, bir Türk albayına ait arazide, Büyük Savaş’ta İngiliz kampının bulunduğu dağın eteklerinde, vadi boyunca uzanan bir yer tahsis ettiler. İngilizler vadideki ırmağın üzerindeki yarıklardan çıkan

⁵⁹ İvan Lukaş “Goloye Pole. Gelibolu” Çev. S. Üçgül, Çeviribilim, 2015 s. 41. Metnin devamında bu eserden alıntılar “Goloye Pole.Gelibolu” ve sayfa numarası belirtilerek gösterilecektir.

⁶⁰ “Goloye Pole. Gelibolu”, s. 7

koyu kırmızı renkteki kırılğan kuşburnular ve çok sayıda İngiliz askerinin yılan sokmasından ve sıtmadan ölümleri yüzünden kendi kamplarını “gül ve ölüm vadisi” diye adlandırmışlardı.”⁶¹

Kısa sürede Ruslar burayı Gelibolu değil, “Goloye pole” yani “Çıplak çöl” diye adlandırırlar. General Kutepov’un komutanlığında kısa sürede barınma ve eğitim faaliyetlerine başlayan Beyaz Ordu, İngilizlerin sert ve sıkı muamelelerine maruz kalırlar. Özellikle yemek ve sıhhi hizmet konularında ciddi sıkıntılar yaşarlar. Fakat ordudaki disiplin, geri dönme umuduyla askeri eğitimlerin sürekli ve ciddi devam etmesi, General Kutepov’un ciddi, aynı zamanda adaletli ve eşitlikçi yaklaşımı bu vadiyi “küçük Rusya’ya” dönüştürür. Buradaki yaşam İstanbul ve diğer yerlerden çok farklıdır. Eserde bu durum General Kartsev’in dilinden şöyle aktarılır: “Rusya’nın burada yaşıyor olduğuna gelirsek bu bir hakikattir. Orduyu bir dinleyin, göreceksiniz Rusya yaşıyor. Görüyor musunuz, aslanım, Kuprin’in ‘Düello’sunda eski orduyu, Romaşev’i, Yüzbaşı Sliva’yı ve çoraplı Şura’yı oklarıyla tanırdınız, ama Gelibolu hakkında hiçbir şey bilmiyordunuz. Bakar mısın, eğer orada sizin burada olup bitenleri anlattığınızdan bir şey anlamazlarsa, o zaman devasız bir hata yapılmış olacaktır. Burada ne bir iç savaşın izleri, ne eşkıyalar, ne de soyguncular var. Burada aklının bile alamayacağı sınamalardan geçen yeni bir ordu, Rusya’nın tertemiz görüntüsü vardır!”⁶²

General Kutepov’un disiplinli eğitimi ve kurallarına, hatta ceza yöntemlerine katlanmak hiç de kolay değildi. Bunun yanı sıra salgın hastalıklar, dizanteri, tatarcık nöbetleri, tifüs ve diğer maddi ve manevi sıkıntılar da askerleri yıpratmaktadır. Fakat Lukaş, her şeye rağmen buradan ayrılmak istemeyenlerin ruh halini etkileyici bir olay üzerinden aktarıyor. Topçu yüzbaşının eşinin ardından Gelibolu’ya gelip onu alıp götürmek istemektedir. Aldığı cevap onu şaşırmıştır: “Böylece bizden ayrılıp gidiyor musunuz? Yazık, yazık... Gittiğinize üzülüyorum... Sizin Paris’lerinizde ve Konstantinapol’ünüzde, sizin oralarda hiçbir yerde Rusya yok. Ama burada RUSYA var.”⁶³ Bir başka pasajda ise diğer göçmenlerin yaşadığı İstanbul cazibesi ile Geliboluları ilgilendirse de kimse oraya gitmek istememekte veya Gelibolu’dan ayrılmayı göze alamamaktadır. Buradaki göçmenlerin bir arada bulunması, okulu,

⁶¹ A.g.k., s. 24

⁶² A.g.k., s. 50

⁶³ A.g.k., s. 60

kilisesi, çalışma şartlarıyla her şeyi onlarda bir güvenlik duygusu yaratmaktadır. “Konstantinapol’e hiç gitmedim. Orada bulunma arzum da yok. Buradaki beyaz çadırın sessizliğinde ben aynen beyaz manastır hücresindeki gibiyim. Ve tam aklımdadır, bir zamanlar bizim kuzey manastırlardan birinde, aynen böylece sessiz ılımlı, bir rahip bana siyah erik ikram etmişti.”⁶⁴

Eserde Türklerin Rus askerlerine sevgiyle yaklaştığını, onlara anlayışlı davrandıklarından bahsedilmektedir. Bu anlamda eserin ilk bölümünün Türklerin General Kutepov’a hitap ettiği “Kutep Paşa” diye adlandırılması da tesadüf değildir. “Yalnızca Guba’nın yanındaki limanda hayat hafifçe kımıldıyor. Bellerine sardıkları kirli kırmızı kuşaklarıyla göbeklerini ileri çıkaran Türkler hasır sandalyelerde bacaklarını gererek oturuyorlar. Suyun yanına yerleşen ayakkabı boyacıları, pasaklı İspanyol Yahudi’si çocuklar, fırçalarıyla sandıklarının gürültüyle takırdatıyorlar. “Boyaaaa, boyayalım... Russ, karaşo...”⁶⁵

Ordu halkla kaynayıp karışmasa da yerli halk yazarın ilgi odağında olmuştur. “Türk kızları subay kiracılarından duydukları uzun ve akıcı Rus cümlelerini yazıyorlardı. Hafif kurdelelere benzeyen yazılarıyla yazıyor, tekrar ediyorlar ve yabancı dilin anlaşılmasız müziğini dinleyerek ellerini çırpıyor neşeyle gülüyorlardı.”⁶⁶ Çok araştırılmadığı için farklı kaynaklarda herhangi bir materyale ulaşamazsak da eser Rus askerlerinden Türk kızlara aşık olup evlenenler hakkında bilgi ediniyoruz.

Kediler gibi esnek bir fiziğe sahip Türk kızları bu sarışın gâvurlara anında ve birdenbire âşık oluyorlardı ve ona yakın Hanife ve Fatma, çoktan Rus subaylarının eşleri olmuşlardı.

Rusça, Gelibolu’nun konuşma diliydi. Hızlı pirelere benzeyen kahverengi cingözlü küçük Türk kız çocukları, saten şalvarlarını elleriyle toplayıp çıplak ayaklarıyla yolları tozutarak koşarken cıyak bir sesle, kâh ‘Ah bu gece neye yarar’, kah ‘Tüm kalbimle sevdim bu kızı’ gibi Odesa şarkıları söylüyorlardı...⁶⁷

Diğer bir örnek:

“Esmer Türk kızları ürkmüş serçe sürüsü gibi dağılıveriyorlar. “Kutep Paşa, Kutep

⁶⁴ A.g.k., s. 44

⁶⁵ A.g.k., s. 15

⁶⁶ A.g.k., s. 17

⁶⁷ A.g.k., s. 17

Paşa... Esmer küçük Türk kızları da, nemli rüzgârın uğultusu ve dalgaların gürültüsü eşliğinde daha uzun süre Rus gavurlarının şarkılarını söyleyecekler.⁶⁸

Lukaş eserinde birçok tarihi isimlere yer verir. General Vrangeli ve eşi, Kutepov, General Turkul, Davats vd. bunlara örnek gösterebiliriz. Eserde çok sayıda olaydan bahsedilse de odak konumunda anlatıcılar ve onların duyguları bulunmaktadır. Anlatıcıların yer yer değişmesi eserin dokusunu etkilemez. Aslında eserde ana kahraman Beyaz Rus Ordusu asker ve subaylarıdır. Onları yaşatan ise Rusya sevdası ve Rusya'ya dönme umududur.

“Bizim burada Gelibolu’da bir seçim yapıldı,” diyen Mişa bir an sustuktan sonra devam etti.

Dayanamayan, çekip gitti. Bizim konserveleri istemeyenler, hareketsizlikte sıkılmayı başaramayanlar, demir disiplinden geçemeyenler ve tıkananlar gittiler. Belki aramızda hala onlardan var ama biliyorum ki çoğunluk yeni zorluklara hazır. Biz burada Rusya için deneylerden geçiyoruz. Gerçek deney burada, Gelibolu’da, tarih kendi damgasını vuracak: Rusya var olacak mı, olmayacak mı? Biz savaşın bütün iltihaplanmış yaralarından arındık, biz aklандık, biz, Rusya’nın canlı düşüncesi olduk ve eğer o yaşıyorsa biz de ölü değiliz, çünkü biz Rusya’yı içimizde bir güneş gibi taşıyoruz. Ve bu yüzden buradaki herkesin içi içini yiyor.⁶⁹

Lukaş anlatısını kıvrak, konudan konuya atlayarak kurgulamakta, Gelibolu hakkında da okuru bilgilendirme için asker ve sivillerin ilişkisine de yer vermektedir. Eserin Rusya’da yayınlanır yayınlanmaz geniş ilgi görmesi ve Rusların kahramanlık destanı düzeyinde değer görmesi sebepsiz değildir. Eserde Rusya’ya olan sevgi, Çar ordu mensuplarının hizmete sadakati, ulusal kimlik ve kişisel onur konuları çok etkileyici sahnelerle yer alır. Örnek olarak aşağıdaki pasajı gösterebiliriz:

Rum meyhanesinde kedi mırıltısına benzeyen şarkılar söyleyip içki içen filikacılar sadaka isteyen askeri görünce dalga geçmeye başlamışlar; bir bardak votka doldurmuşlar ve bakır bozuk paraları üst üste yığmışlar;

“Rus, dinle, diz çökersen şarap da para da, ikisi de senin,” demişler.

Asker, sonbahar yağmurundan sıırıslıklam halde. O günlerde gemilerden kıyıya

⁶⁸ A.g.k., s. 22

⁶⁹ A.g.k., s. 55

dökülmüş bitli, üstü başı perişan ve aç, Rus serserileri, biraz ısınmak için kahvelere doluşuyor, on kişi bir fincan koyu, acı kahve ısmarlıyorlardı. O günlerde deniz gümbürdüyor ve soğuk yağmur yan yana yerde uyuyanların üstüne kamçı gibi çarpıyordu. O günlerde herkesin yüreği buz gibi soğuk, zifiri bir geceydi.

Dilenci Rus duraklamış, bir yerden destek almaya çalışmış ve birden diz çökmeye başlamış. Ve işte o an bizim restoran kızı, ki bir subayın karısıydı, bir çığlık atıp eliyle masadaki kadehi ve dizili bozuklukları yere devirivermiş:

“Sakin. Diz çökme... Sen bir Russun!”⁷⁰

Gelibolu’da Rus asker ve subaylarının sevinç ve keder dolu yaşamı, geri dönme umudu, vatan hasreti eserin genelinde hissedilmektedir. Bu duyguların aktarımının hazin bir dille aktarılması onun bir şiir gibi akıcılığını ve etki gücünü artırmaktadır.

II.2.b. “Petro’nun Rüyaları” «Сны Петра»

Lukaş, “Petro’nun Rüyaları” adlı öykü trilojisini 1931 yılında ‘Russkaya biblioteka’ seri yayınları kapsamında yayınlar. Kitapta 19 öykü yer almaktadır. Bunlar: “Petro’nun Rüyaları”, “Petro Versay’da” («Петр в Версале»), “Bombalama Çavuşları” («Сержанты бомбардии»), “Üç Trampetçi” («Три барабанщика»), “Gül ve Haç” («Роза и крест»), “Dam Ustası” («Кровельщик»), “Paramon Golubka, Şerefli Kazaklar Hakkında Povest” («Повесть о Парамоне Голубке, славном казаке»), “Dört Şevronist” («Четыре шеврониста»), “Sıra Sütunlar” («Колоннада»), “Alınlıklar” («Тимпаны»), “Mahpus” («Узник»), “Sanat Akademisi” («Академия художеств»), “Yük Arabası” («Полок»), “Syuzi” («Сюзи»), “Tipi” («Метель»), “Agafya” («Агафья»), “Oyuncak Damat” («Игрушечный жених»), “Saint Isaac Katedrali Melekleri” («Ангелы Исаакия») ve “Gülceler” («Розетки») adlı öykülerdir.

İ. Lukaş 3 Mayıs 1931 tarihli kitabın giriş bölümü yazısında, kitabın adını neden “Petro’nun Rüyaları” diye adlandırdığına kısaca açıklama getirmektedir:

“Bu öykü seçkisini “Petro’nun Rüyaları” adlandırmaya karar vermem bir tesadüf olmayıp sadece ilk öykünün adıyla da bağlantılı değildir. Bazı endişelerim olsa da kitabı bir ad altında birleştirip öykü üçlemesi yapmam da tesadüf değildir. Farklı yıllardan yazmış olduğum eserleri yayınlanmak üzere gözden geçirirken sanırım birkaç yıl

⁷⁰ A.g.k., s. 16

boyunca izini sürdürdüğüm ve aklımdan çıkmayan bir düşüncenin – vatanımın mahkûm olduğu kaderinin bizim kuşağın gözleri önünde açıklığa kavuşması gerçeği düşüncesinin – bu öykülerin ana fikri olduğunu gördüm. Bu öykülerin yazıldığı 1922-1927 yılları arasında bu düşüncenin yanı sıra bir şey de benim zihnimi meşgul etmekteydi. Bu düşünce Petro yönetiminde gücüne ve ününe ulaşabilmeyi başarmış olan Rusya’nın, Petro’nun yarı gerçek yarı hayal, rüyadan rüyaya geçerek acı bir uyanışa doğru hareket eden benim ve asker babalarımın Rusya’sında Petro’nun rüyalarının sonuna kadar gerçekleşmemesi idi. Petro’nun gerçekleşmeyen rüyasıyla Rusya da gerçekleşemedi.”⁷¹

“Petro’nun Rüyaları” adlı öykü dizisi Lukaş tarafından üçleme diye adlandırılrsa da bu dizi altında 19 öykü yer almaktadır. Öyküler konu ve hacim itibariyle birbirinden farklı olsa da Moskova ve Petersburg gibi şehirler ortak bileşen olarak mekân kurgusunda karşımıza çıkar. Kitabın üçleme olarak adlandırılmasını araştırmacı M. Sosnitskaya şöyle açıklar. “Petro’nun Rüyaları” ilk olarak I. Petro’nun görmüş olduğu rüyalar. Bu, bir çarın I. Petro’nun rüyalarının bir yazarca İvan Lukaş’ça görülmesidir. Yazarın önsözde belirttiği “gerçekleşmeyen rüyalar” («невоплощенный сон»), “yarı gerçek yarı rüya” («полуживь-полувидение») ve “rüyaların birinin diğeriyle karışması” («смена снов») şeklinde yazarca tasnifi de kitabın bir üçleme olarak adlandırılmasının açıklanmasıdır.⁷²

Kitaptaki tüm eserlerde rüya bir korku, endişe, pişmanlık içeren özetleyle geçmişin, yaşanmış farklı olayların yeniden canlanması ve gündemi meşgul eden bir olgu şeklinde ifade edilmektedir. Araştırmacı M. Sosnitskaya öykülerin tamamında rüyanın bir uyurgezerlik havası olduğunu ifade ederek yazarın ana konunun üzerine yığılan bir bulut misali kullandığı tekniği okuru etkilemek için bir türlü tiyatral-sahnesel bir yöntem olarak tanımlar.⁷³

Öykülerin mekân kurgusu Petersburg ve Moskova olarak hissedilmekte, fakat zaman kurgusunu belirlemede gerçek ve hayali, hayatta ve rüyada olan zaman kavramı birbirine karışmaktadır. Bunu yazarın bilinçli olarak yaptığının “Petro’nun Rüyaları”

⁷¹ Иван Лукаш, том 1, с. 399

⁷² Сосницкая М. С. «Иван Лукаш: постнеоклассик XXI века». «Культурное наследие России» № 3, 2017. с. 75

⁷³ A.g.k., s.75

öyküsünde gece yarısı zamanın kaç olduğunu, toplantının saatiyle gece yarısının birbirine karıştığını, “Alınlık” öyküsünde yine Hükümdar Nikolay Pavloviç’in yine zaman kavramını karıştırmasını “Nasıl olur? Gece mi? Ama benim saatim 7 kez çaldı” şaşkınlığıyla gerçek zaman, rüyadaki zaman ve kişilere göre zaman algısı farklılığı vurgulanır. Rüyaların endişe dolu, ürkütücü olması bir taraftan doğa olaylarıyla benzeştirilirken diğer taraftan kahramanların iç dünyasındaki karmaşayla ilişkilendirilmektedir.

Tarihi kişiler ve olaylardan bahsedilen öykülerde Lukaş’ın rüya motifine başvurması, aslında isabetli bir tekniktir. Tüm bu öykülerde Lukaş, saray yönetimindeki karmaşaları gerçek çizgilerle değil, rüyamsı bir havayla aktarmaya çalışmaktadır. “Petro’nun Rüyaları” adlı ilk eserde I. Petro(1672-1825)’nun oğlu Aleksey (1690-1718), gizli hizmet dairesinin başkanlığını yürüten Pyotr Andreyeviç Tolstoy (1646-1729), Çariçe I. Katerina (1684-1727) gibi tarihi isimler yer almaktadır. Ardı ardına rüyaların anlatımıyla rüya ile gerçeklik arasında gelgitler görülmektedir. Babasının batılılaşma yönündeki reformlarına karşı çıkan Çareviç Aleksey’in yurtdışına kaçtığı, Gizli Hizmet Daire başkanı P.Tolstoy ve diplomat General A.Rumyantsev(1680—1749)’in ikna etmeleri üzerinde Rusya’ya döndüğü bilinir. Taht mirasından babası I. Petro tarafından mahrum edilmiş Çareviç Aleksey kardeşinin tahta çıkmasına olan rızasını I. Petro, kilise ve yüksek orun sahipleri huzurunda beyan etmiştir. Mahkeme tarafından ihanetle suçlanan Aleksey, Petropavlovsk Kalesine hapsedilir fakat kısa süre sonra fiziksel saldırı sonucunda 28 yaşında hayatını kaybeder. Öykü bu tarihi olayların aile içerisinde ve yakın çevredeki insanların rüyalarıyla aktarır.

Rüya görüyordu. Kurulun akşam meclisiydi, ama sanki olmamış gibiydi. Daha da kâbuslar görüyordu: yeşil bayraklarla bir gemi yüzüyor, bu gemide bir aslan ve bir kunduz insan gibi çılgık atıyorlar. Nehirde karanlık dalgaların hareketi, rüzgâr ve gemi yok olur, yüksek kuleler görünür, kulelerin üzerinde Türkler davul çalıyorlar. Davullardan inciler saçılır. İnci düştüğü yerden net duyulan bir ağıt sesi: - Aleksey, Aleksey, Aleksey ... Ayağıyla koyun derisini yatağın meşe başlığına taraf yitti. Oturdu, ellerini kuş tüyü serili yere koyarak oturdu. Sessizce çağırdı: - Katerina. Uyuyor. Uzun parmakları hafifçe şişmiştir, göğüsleri nefes alıp verdikçe kalkıyor ve karanlıkta beyazımsı görünürdü. - Katerina. Piter, ha, - kurumuş dudaklarını uykudan uyanınca diliyle ıslattı. O sevecen dolu bir sesle fısıldadı: - Gece mi, ışık mı anlamadım... Rüya görüyorum... Sanki Tolstoy’u peruğundan tutup çekiyormuş gibiyim. Kurulun akşam

toplantısı oldu mu?⁷⁴

Eserde olay, zaman, görüntü aktarımında her ne kadar rüyaların etkisi anlamında belirsizlik hissedilse de ayrı ayrı detaylarda gerçekçi tasvirler dikkatten kaçmaz. Örneğin, Kont Tolstoy'un burnunun sabah uyandığında şişmiş olması, Levanten tütünü içmesi, yüzündeki kırıxıklıklara dolan pudrası vs. gibi tasvirler ilgi çekicidir.

Öyküde I. Petro'nun oğlunun ölümü veya öldürülmesi sonrasında gördüğü kâbuslarla dolu gecelerde yaşadıkları psikolojik boyutta aktarılmaktadır. Gece yatağa uzanırken gördüğü veya göreceği rüyaların onun ifade etmediği veya edemediği duygularının aktarımıdır. Hükümdarlık ve taht yüzünden oğlunu kaybeden Çar, eşi Katerina 'ya şöyle yakınır: “- Katerina... Yardımcım yok.... Devletime varis bırakamadım... Yalnızım... Şimdi gecedir ve beni çağırdığını, bana seslendiğini duyuyorum... beni çağırıyor....

Çareviç Aleksey'i düşünüp susuyor ve bu susma ebediyete kadar sürüyor...”⁷⁵

Aleksey'in ölümüyle kendisini de katlettiğini söyleyen Petro'nun duygusallıkla dolu ruh hali çok noktalı, kırık kırık, alçak bir ses tonu seslenmeleriyle metni etkileyici kılmıştır.

Kitapta yer alan eserler arasında “Gül ve Haç” konu ve türü itibariyle farklılık arz etmektedir. Eserde 18-19. yy da Rusya'da yandaşları bulunan rağbet gören Gül-haçlılardan (ya da Rozikrusyenler'den) bahsedilmektedir. 16. yüzyılda Avrupa'da kurulan ezoterik bir örgüt olan Gül-Haçlıların simgeleri gül ve haçtan oluşmaktadır. Örgütün Moskova ayağı Rusya'da Aydınlanma döneminin en tanınmış temsilcisi gazeteci-yazar N.İ. Novikov(1744-1818)'un ismiyle anılmaktadır. Burada aynı zamanda III. Petro'nun 1762 yılında devrilmesiyle muhafız alayının II. Yekaterina'yı hâkimiyete getirmesi gibi olaylardan da kısaca bahsedilmektedir. Öyküde “Jivopisets” ve “Truten” gibi hiciv dergilerinin o yıllarda yayınlanan yegâne dergiler olduğu gibi tarihi bilgiler yer almaktadır. N.Novikov'un Moskova'daki faaliyetlerinin yanı sıra özel yaşamında Knez Trubetskoy'un yetiştirdiği Aleksandra Rimskaya-Korsakova ile evlenmesi, bu evlilikten bir kızı ve oğlunu olduğu bilgisi, bir yayın merkezine dönüşen evi, kalem dostlarının bir araya gelmesi tarihi bilgilerdir.

⁷⁴ Иван Лукаш, том 1, s.400-401

⁷⁵ A.g.k., s. 402-403

Lukaş'ın bazı eserlerinde de yer alan simgelerden “felsefe taşı” hakkında Novikov tarafından yayınlanan bir kitapta “Felsefe taşı kükürt ve merkürden oluşmuştur. Merkür, Ay'ın bir simgesi olarak kadın taş ailesindeki tüm metallerin özünü ihtiva eder. Kükürt ise Güneş'i simgeleyerek erkek taş ailesindeki tüm metalleri özünde barındırır.”⁷⁶ Büyülü altın ve bilgelik taşı el kimyacıların ve ünlü Gül-haçlıların tarifleriyle oluşmuş olduğu ve tüm bu örgüt üyelerinin gerçek anlamda bu arayış içinde olduklarına dair bilgi aktarılmaktadır.

Eserde yaşamda tanrının mucizeler oluşturabildiğine, onun gizemine inananların yaşamın üzerinde bu gücün yollarını aramakta olduklarına dair düşünceler yer almaktadır. Lukaş, bu örgütün Rusya'da yapılanması, faaliyeti ve önde gelen isimleri hakkında bilgi verdikten sonra okura bir soru yöneltir: “Moskova'da Gül ve Haç'ın gizeminden geriye ne kaldı?” Yazar bu soruya şöyle cevap verir: “Haleflerin hiçbir şey anlamadığı eski ayin ve törenlerden bölük pörçük hikâyeler, iki üç masa arkasından söylenen şarkı.”⁷⁷

“Dam Ustası” adlı öyküde Napolyon'un Moskova'yı ele geçirdiği zaman diliminden bahsedilmektedir. Evlerin damlarından çıkan soba dumanları tüten karlı bir Moskova akşamı süvarilerini ziyaretten dönen Napolyon Blagoveşçenski Katedralinin yanında bir asker topluluğuna rastlar. Subaylardan birisi İmparator'a durumla ilgili bilgi verir. Katedralin, söylentilere göre, altından olan haçını çıkarmak isteyen topluluk onun etrafına orman dikmek istemektedir. Üç aylık görevde olan yetkili komiser bir Rus dam ustası getirtmiş ve katedralden haçın çıkarılmasını istemişti. Dam ustası, iskele olmadan, çan kulesinin tavan penceresinden sarkan bir ipi çekerek haçı sökebileceğini söyler. Fakat küçük bir esnaf olan mavi kaftanlı hafif kahverengi sakallı dam ustası korku içinde şapkasını elleriyle buruşturup durmaktadır.

Atın üzerindeki Napolyon kalabalığın içerisine girdiğinde dam ustası çalışmaya başlamıştır. Siyah iplikle gökyüzüne tırmanan dam ustası kaya-tırmanma halatı pencereden fırlatarak haçı aşağı indirir. Subay İmparator'a bu Rus dam ustasının cesaretinden dolayı bir ödüle layık olduğunu söyler. İmparator subaya alaycı bir bakışla bakar ve “Rus olduğunu mu söyledin?” der. “Evet, o bir Rus, Majesteleri.”cevabından

⁷⁶ A.g.k., s. 446

⁷⁷ A.g.k., s.447

sonra Napolyon, “Haçı kaldırmayı kabul etti mi? Böylelerinin en iyi ödülü kurşuna dizmedir. Vurun onu!” diye emreder. Dam ustasının ellerini arkasına bağlayıp hemen götürürler. Cezasının sebebini bilmeyen dam ustasını bir süre sonra kurşunlanan ölülerin çukurunda görüyoruz. İstiflenmiş odunların arasında Fransız, Polonyalı, Rus, İtalyan, Alman askerlerinin cesetlerinin arasında kafasının ortasına kurşun yiyen Rus dam ustası da vardı. Onun eli haç çıkarırken dokunduğu göğsünün üzerinde kalmıştı. Anlattığımız şekilde biten öyküde Lukaş göç ettiği ilk yıllarda sorguladığı Ekim 1917 Devrimi’nin nereden, neden ve nasıl başladığına dair düşüncelerinin izini sürdürmektedir. Burada bir taraftan itaatkâr mujik, bir tarafta ise prensipleriyle istenmeden vurgulanan Napolyon vardır.

“Dört Şevronist” diye adlandırılan bu öyküde Lukaş, dedesini anlatmaya karar verdiğini söyler. “Eti kemikten ayıramazsın” deyiminin karşılığı olan «Из песни слова не выкинешь» sözleriyle başlayan öyküde aslında yazarın kendi dedesi değil, tüm “dedeler”, yani önceki kuşak, onların değerleri, yaşamı, idealleri yer alırken onların yaşam amaçlarının şu anki torunlar kuşağından daha nitelikli olduğuna belirtmek istediği düşünülmektedir. Rus askerlerinin vatan sevgisi ve vatana olan inancının onlarda yüksek ruh hali yarattığını, Alman tarihçilerinin Suvorov’un askerlerinin en zor şartlarda bile kahkahalar atarak hücumla geçtiklerine şaşırma ve şaşırma duygularını Lukaş onların bu özelliklerine bağlar.

Öyküde dört küçük rütbeli ama ödüllü askerlerden bahsedilmektedir. Bu askerlerin anlayacağımız onbaşı rütbesine yakın oldukları, fakat yaptıkları hizmet dolayısıyla ödül alarak “şevroist” diye karşılığı Türkçede bulunmayan bir rütbede bulunduklarını anlıyoruz. Sert ayazlı bir kış gününde İzmaylov Alayında farklı etnik yapıdan - Tatar, Ukraynalı, Çuhna ve Rus olan bu askerler Petersburg’da görev başındalar.

II. Yekaterina’nın Preobrajenski Alayı’ndaki askerleri dönemini de ziyaret ederek onları cesaretlendirdiğini anımsatan yazar, beyaz üniformada İmparator I. Pavel’in Alayı ziyaretinden bahseder. Muhtemelen bu olay babası tarafından anlatılmış bir durumdur. Askerler selamlandıktan sonra bu dört askerin dikkat çekmesi ve İmparator tarafından ödüllendirilmeleri eserin konusunu oluşturmaktadır. Öykü şu sözlerle biter: “Dedemin Sivastopol savunmasında aldığı mavi bir az rengi atmış bantlı madalyası vardı.

Dedemin beyaz kısa tıraşlı kafasını ve sarımsı güçlü dişlerini, bir de yıpranmış gazi paltosunu iyi hatırlıyorum.”

Şimdi dedemin elinin o kadar büyük, güçlü ve sağlam olduğunu ve bizim hepimizin-şimdiki kuyruksallayan-insancıkların onu elinin içine kolaylıkla sığabileceğini düşünüyorum.”⁷⁸

“Mahpus” adlı öyküde Lukaş, bir kolej çalışanı olan Andrey Andreyeviç’ten bahsetmektedir. Gogol’ün Akaki Akakiyeviç’ini bu öyküde farklı bir yönüyle görme beklentisiyle öykü ilerler. Burada sadece okur değil yazar da Andrey Andreyeviç Soroçkin’i çekişen yapısı, işine aşırı düşkünlüğü, bir köşede oturuyula Akaki Akakiyeviç’e benzetmektedir. Dairede büyük koyu renkli bir dolabın arkasındaki yerinde mavi dosyaları, toz basmış divit kalemleri olan masada oturup olup bitenleri izleyen Soroçkin ilginç davranışlarıyla dikkat çekmektedir. Görevi dosyaları düzenleyip dikmek olan Soroçkin’in sadece hayalleri vardır: Gökten ekmek yağması, sahte paraları gerçek diye kabul edilmesi, Hükümdarın onu fark edip arabasını durdurması, Nina İvanovna ’yla ile evlenmesi vs. Daktiloda yazan Nina İvanovna ’nın bir gün ona durgun görüldüğü için “Napolyon gibi asık suratlı” olduğunu söylemesi Andery Andreyeviç’in hayatını karartır. Öyküde Gogol’ün izleri açık fark edilmektedir. Yine Petersburg’un memur hayatı ve zavallı memurun yaşamı konu edilmektedir.

“Yük Arabası” adlı öykünün kahramanı Dostoyevski’dir. Bolşaya Meşçanskaya sokağına çıkan Dostoyevski derin bir soluk alarak dolaşmaya başlar. Yoldaki izlenimleri, köprüden geçerken kar yağmurunu başlaması, dikkatini çeken eldiven dükkânının içinde yanan gaz lambası ve diğer ayrıntıların yer aldığı bu öykü, bir Petersburg yolculuğudur. Dostoyevski’nin gözüyle şehre bakan Lukaş onun iç dünyasında olup bitenlere de değinir. Yaşamın anlamının ne olduğu sorusunu düşüncelerinde dolaştıran ve sorgulayan Dostoyevski, hayatın aslında sıradan bir şey olduğunu ve hayatın yaşam hakkında yazılanlardan daha merhametli ve sevecen olduğunu düşünür.

Fıkır fıkır kaynayan insanlar, ağız şapırtıları, burun çekmeleri, işte hayatın kendisi bu. Onun anlamı insanların söylediklerinde değildir. Lukaş’a göre hayat dediğin yanan bir

⁷⁸ A.g.k., s. 475

canavar, bilinmeyen bir güçtür. Hayat insanın söyleyebileceklerinin ötesinde bir şey olup aslında hayat için de insanlar tarafından tüm söylenenlerin de onun için anlamsızlığıdır. Dostoyevski yaşam, ölüm ve tanrı hakkında düşünceleriyle yoluna devam eder. Havarî Pavlus'un açık açık dediği “Tanrı sözde değil, güçtedir” söylemiyle Rusya'yı yorumlar. “İşte o, gücün özü... Ve Rusya... Onu kelimelerle çözmek mümkün mü? Onun için bizim tüm sözlerimiz, tüm düşüncelerimiz anlamsızdır.”⁷⁹

Öyküde Dostoyevski, kendi kahramanlarının prototipleriyle karşılaşır ve onlarla konuşur. Şehrin bir karakter gibi yazarı takip etmesi veya ona refakat etmesi etkileyicidir. Dostoyevski'nin bu düşünceli yolculuğunda sık sık laytmotif olarak “Rusya, Rusya...” kelimeleri tekrarlanmaktadır. Öykü, “Dostoyevski bomboş beyaz sokaktan karşıya geçti. Karın üzerindeki onun gölgesi de onunla yürüyordu.” sözleriyle biter.

A.S. Puşkin'in hikâyesiyle isim olarak benzerlik gösteren “Tipi” öyküsü ilginç bir cümleyle başlar. “Dün Petersburg henüz vardı... Sigarasını içiyor, soluk alıyor, fıkır fıkır kaynıyordu.”⁸⁰ cümlesiyle devam eden metinde şehrin caddeleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Lukaş okurunu tasvir ettiği mekânlardan yürüterek Çareviç Aleksandr'ın süvarilerin yanında babasıyla oturduğu yere kadar götürür. Baba oğulun konuşmalarından “Avrupa'ya tükürmek gerekir”, “Avrupa'ya sırtımızı dönmeliyiz” ve Rusya'nın Doğuya yönelmesi gerektiği gibi fikirler kırık kopuk cümlelerle aktarılır.

İmparator oğlunun Rusya'nın Avrupa'ya sırt çevirip Doğu'ya yönelme planına “Avrupa Rusya'yı ne olursa olsun yer, tıpkı Doğunun zayıf ve ezik halkları gibi.” cevabını verir. Babasına katılmayan Çareviç Rusya'nın kurtuluşunun sadece kendi mujiklerinde olduğunu söylemesiyle İmparator, “Senin sakallıların nihilistler kadar Rusya için tehlikelidir: ne onlar ne de diğerleri ne anlıyor ne de değerini biliyor Rusya'nın”⁸¹ der.

5 Şubat 1880 gecesinin korkunç anları tasvir edilir. Naronaya Volya'nın üyelerinden Stepan Halturin Kış Sarayı'na saldırmıştır. İki ay önce yemekhaneye işe başlayan Halturin planı gerçekleştirmiş ama başaramamıştır. Fin alayının askerleri saldırıyı bastırmışlardı. Tipi bitmiş, Petersburg sabaha yeniden başlamıştır. “Smolenski

⁷⁹ A.g.k., s.526

⁸⁰ A.g.k., s. 536

⁸¹ A.g.k., s.538-539

mezarlığındaki babamın arkadaşlarını isimlerini şimdi hatırlamıyorum” sözleriyle öykü biter.⁸²

Lukaş’ın çocukluğundaki Paskalya bayramlarından bahsettiği “Gülçe” öyküsü de bu bayramın Rusya’da nasıl kutlandığını, nostaljik anılarla mutlu günlere dönüş izlenimi vermektedir.

II.3. İ. Lukaş'ın Diğer Eserleri

İ.Lukaş yazarlığının yanı sıra bir edebiyat eleştirmeni olarak da tanınmaktadır. Tezimizin bu alt başlığında yazarın dönemin yazarları, edebiyat çevresi ve eserler hakkında yazdığı eleştiri yazılarına yer vereceğiz.

İ. Lukaş’ın farklı yıllarda yazdığı eleştiri yazıları 1995 yılında Paris-Moskova YMCA-PRESS yayın evinden “Yıllanmış Raftan” («Со старинной полки») adıyla A.N.Bogoslovski’nin önsözüyle yayınlanır. A.N.Bogovslovski yazarın yurtdışındaki gazete ve dergilerde yayınlanmış olan çeşitli türdeki yazılarından bahsederken Gogol’un kehanetinin “Rusya’nın değerini sadece Rusya’dan uzakta görüyorum. Ona olan aşkıma da ondan uzakta elde ediyorum.” sözlerinin harfi harfine Lukaş’ın kaderinde gerçekleştiğini söyler.

Kitapta yer alan eserlerin genelinde Lukaş’ın kaybettiği vatani - Moskova Rus Devleti, Petro İmparatorluğunu tekrar edilmez çehresi olan Petersburg büyük bir aşkla ve özenli bir şekilde ifade edilmektedir. Lukaş’ın edebi yaşamında Rusya’nın ebedi yaşayacağına dair kendi mitolojisini yarattığını görüyoruz. Yazarın on iki yazısının yer aldığı bu kitapta D.Merejkovski’nin “Leonardo Da Vinci ve Biz” adlı makalesinin eleştirisi yapılmaktadır. Bu makaleden yola çıkan Lukaş, V.Solovyov(1853-1990), A.Beliy(1880-1934) V.Bryusov, A.Blok(1880-1921) gibi diğer isimlerin görüşlerine de değinerek bir edebiyat değerlendirmesi yapar. D.Merejkovski’nin Dostoyevski’yi “Rus Devriminin Peygamberi” diye adlandırmasını 30 yıl önceki yaklaşımına bağlar. Merejkovski’nin dini ve mistik düşüncelerine ve eserlerinde telkin ettiği tartışmalara olumsuz yaklaşan yazarın ironik üslubu yazıda açıkça görülmektedir. Kitapta yer alan ilginç yazılardan biri yazarın Sevr şehrinde ziyarete açılan “Porselen Rusya” adlı sergiden izlenimleridir. Sevr şehrindeki bir müzenin salonunda düzenlenen Rus

⁸² A.g.k., s.544

porselenlerinin asırlardan beri her türlü zorlukları aşarak buraya kadar geldiğine vurgu yapan Lukaş şöyle der: “Yelizaveta ve Yekaterina’nın yapmacık kavalierleri, ağızlıklı sigaralarını tütüren Türkler, Almanlar, maskeler, arlekenler, mavi sarafanlı köylü Rus kızlarıyla karşılaşan ayları, neşeli Rus mujikleri, hizmetliler, dilenciler, sokak bezirgânları. Burada her çağdan kadim Rus porselenleri mümkündür. Makalede Petersburg’da 1744 yılında, İmparator Porselen fabrikasının kurulması ve bundan sonra geçen yıllar içerisindeki tarihi anlatılmaktadır. Fransız usta Jan-Domenik Raşet Rus porselenini zirveye taşımada önemli rol oynamıştır. Her Rus’un ziyaret etmesi gerektiği kanaatinde olan Lukaş’ın Rus porseleni hakkındaki geniş ve detaylı bilgiye sahip olduğu görülmektedir. “Ayağa Kalk Rusya” adlı yazıda Rusya’daki yeni ekonomik siyasetin, kısacası NEP’in, eleştirisi vardır. A.Bely’nin devrim öncesi ufak şeytanlarından birinin “Yok ol, Rusya, yok ol!” söylemi yazının epigrafi olarak kullanılmıştır. Yazıda Sovyet basını, “Vatansever Edebiyat” ve Bolşevikler eleştirilerek Kirov’dan Stalin’e dek Rus Halkına yapılanlar anlatılmaktadır. Lukaş’a göre Bolşevik Parti’nin sıralarında Ruslardan nefret eden komünist ideologların – Rusononavisti - varlığı aşikârdır. Komünist Doktrini ve dogmaların sonunun geldiğinin söyleyen yazar yazısına umutla “Ayaklan, Rusya, ayaklan!” çağrısıyla son vermektedir.

“Medny Vsadnik” adlı yazısı Petersburg’a seyahattir. A. Puşkin’in aynı isimli eserine ithaf edilen bu öykü isyancıların Senat meydanında saf almasıyla başlar. Olaylar Aralık isyanına kadar uzar. Yazar, Petersburg’un I. Petro’nun Ruslara mirası olduğunu fakat bu emaneti koruyamadıklarını söyler. Puşkin’in kahramanlarından Yevgeni’yi de öyküde görüyoruz. Bakır atlı Yevgeni’nin ardınca koşmaktadır. Arakçiyev ve Pobedonosev gibi tarihi isimlerde öyküde yer almaktadır. “Rusya Petro’suzdur. Ordu Suvorov’suzdur. Petro ve Suvorov olmadığında Rusya’da yoktur. Kuropatkinlerin zamanı başladı. Bakır atlı koşuyor, Rus askerleri onun yolunda ölüyor ve gök gürlüyor. Son ceza son adalet yine de Petro’nun şimşeklerindedir. Ağır ve gürültülü seken süvari Petro’nun gürüldemesidir.”⁸³

Kitabın sonunda Lukaş’ın 1927-1940 yılları arasında “Vozrojdeniye” gazetesi, “Çislo” derlemesi ve “Studentçeskiye Godı” dergisinde yer alan öykülerinin tarihi etütlerinin,

⁸³ И.Лукаш, «Со старинной полки», Paris-Moskova YMCA-PRESS, 1995, s.82

makale ve eleştiri yazılarının yer aldığı görölmektedir. Yazıların arasında dini, edebi, kültürel, felsefi konu ve tartışmalar yer almaktadır.

SONUÇ

Rus Göçmen Edebiyatının Birinci Dalgasını oluşturan yazar ve şairler sanatlarının en verimli bir dönemlerinde Rusya'dan ayrılarak farklı ülkelere göç ettiler. Bu yazar ve şairlerin genel özellikleri kendi bireysel sorunlarını arka plana atarak öncelikli olarak vatan, millet ve ülke sorunlarına yönelmeleriydi. Konu ile ilgili edebiyatçı V. Abdank-Kossovski şöyle der: “Hiçbir göç ilk göçmen Ruslar kadar kendi kültürünü koruma ve geliştirmek konusunda bir telkin almamıştır.”⁸⁴

Rus Edebiyatında göçmen yazarlar lisans ve lisansüstü eğitimimde ilgimi çekmiş, özellikle İstanbul'a gelip bir süre burada yaşamaları beni çok heyecanlandırmıştır. Daha sonar Avrupa'nın farklı ülkelerine giden Rus göçmenlerinin İstanbul'dan ayrılmayıp o yıllarda Türkiye'yi daimî kalacakları yer olarak tercih etmiş olduklarını ve başka yerlere göç etmeden yaşadıklarını hayal etmişimdir. Bu konu Rus dili ve edebiyatı öğrencisi olduğumdan kaynaklanan bir varsayım idi. Tez çalışmamda göçmen yazarlardan İvan Lukaş üzerinde odaklanmamı tez danışmanım Prof. Dr. Sevinç Üçgül'ün “Goloye Pole. Gelibolu” eserinden bahsetmesi sağladı. İstanbul, Gelibolu ve diğer yerlerdeki Rusların yaşamı, bu süredeki izlenimlerini aktardığı eserler hakkında yeterince araştırma yapılmadığı ve onların tanıtılmadığı kendi bireysel fikrim olup Rus edebiyatı alanında yetişen biri olarak bende üzüntü uyandırmaktadır. İvan Lukaş, gençliğinde hem sanat hem de siyasi görüş olarak farklı yollar denemiş, kısa süreli de olsa çeşitli görüşleri kendisine yakın bulmuştur. En son kendisini Beyaz Rusların safında bulmuş ve ömrünün sonuna kadar Bolşeviklere karşı olmuştur. Yazarın hayatını, eserlerini, çeşitli türlerde yazdığı yazıları incelediğimde onun neden bu kararı verdiğini sorguladım. İ. Lukaş ailenin son çocuğu olarak doğar, iyi bir eğitim alır, üniversitede hem hukuk hem de edebiyat fakültelerinde eğitim görür. Yaşadığı Petersburg, sanat çevresinde çalışan anne ve baba onda tarih, mimari, tiyatro, resim ve sanatın diğer dallarındaki güzellikleri fark ettiren etkenler sayılabilir. Rusya'yı çok

⁸⁴ Vozrojdeniye. Parij, 1956. No 52. s. 121. Bkz.:Sovremennoye russkoye zarubej'ye, Moskva, Astrel, 2003, s. 11

sevmesine rağmen Beyaz Ordu safında vatanını terk eder. Göç yıllarında yazdığı eserlerde vatan hasreti çok açık hissedilmektedir. Fakat İ. Lukaş'ın Rus halkının yaşadığı kırılma noktalarına bakışı farklıdır. Bolşeviklerin propaganda yoluyla halkı tarafına çekerek Çar'ı devirmesinin sebepleri onu sürekli düşündürür. Lukaş'ın Rusya tarihinden bahseden romanları bu arayışın sonucudur. İnsanın tarih karşısında rolünü tartışan ve zaman zaman L.Tolstoy ve F. M. Dostoyevski'ye atıfta bulunan İ. Lukaş tarihin ebedi tekrardan oluştuğunu ve Rusya tarihinin bu savı kanıtladığını düşünür. Sıradan insanların tarihin dönen bu değirmen taşında kaostan kaosa sürüklendiğini yazar bunu kanıtı olarak gösterir.

Petersburg İ. Lukaş'ın eserlerinde temel mekân olarak görülmektedir. Hafızasında taşıdığı bu şehrin sokaklarını, caddelerini, mimarisini, maddi ve manevi değerlerini başarılı bir şekilde ve çok itina ile eserlerine taşır. Rus göçmen okurlarının onu yazısı bulunan gazete sayılarını sabırsızlıkla beklediği ve hemen aldıklarını tezimizde anlatılmıştır. Bunun sebebi yazarın Rusya özlemini, Petersburg'u, sıradan Rus insanların vatanseverliğini renkli detaylar ve etkileyici bir dille aktarmasına bağlamak mümkündür.

Lukaş'ın gazete ve dergilere yazılar yazması, maddi sıkıntılar dolayısıyla çok sayıda kitaplara illüstrasyonlar yapması, roman, öykü, kültür ve sanat değerlendirmeleri yapması onun çok yönlü bilgi sahibi olduğunun göstergesidir. Türk, Bulgar, Sırp, Alman, Letonya, Fransız ve diğer kültürlerle tanışması bir taraftan farklı kültürlerle bağ kurmasını sağlarken diğer taraftan kendini sürekli geliştirme yolundaki çabasıyla izlenmektedir.

Gelibolu ile ilgili yazdığı eser bir belgesel yazı olarak bir taraftan General Vrangeli ordusundaki asker ve subayların disiplini ve yüce vatan sevgisini dile getirir, diğer taraftan her gün azalan umutların bir kasvete dönüşünü gösterir. Eserde sadece Ruslar değil, Türkler, Yunanlılar ve diğer uluslardan da bahsedilmektedir. General Turkul ile daha önceden tanışmış olması, General Kutepov'a vatansever ve disiplinli bir insan olarak yaklaşımı eserde duygusal bir zemin oluşturmaktadır.

Prof. Dr. S. Üçgül, Rus Göçmen Edebiyatının Birinci Dalgasının edebiyat tarihinde üç temel görevi icra ettiğini şu şekilde sıralar:

“- Devrim öncesi Rusya’sının millî benlik şuuru, manevî değerleri ve kültürünün korunup saklanması,

- Sovyet Rusya’sının toplumsal yaşantısını etkilemek ve siyasî değişiklikler güdümlü bir yaklaşım sergilemek,

- Rusya’da insanlık için trajik sanılan sosyalist devriminin idrak edilmesine katkıda bulunmak, bu sistemin insanlık ayıbı sanılan eğitim ve terbiye sistemini ifşa etmek.”⁸⁵

Lukaş’ın edebi faaliyetinin bu üç temel görevden en fazla birincisine hizmet ettiğini söyleyebilir. İ. Lukaş’ın göçmen edebiyat çevresinde saygı duyulan bir isim olduğunu eserleri hakkında yazılan yazılardan görmek mümkündür.

Rus göçmen edebiyatının önemli bir yazarı olduğunu düşündüğüm İ. Lukaş’ın eserlerinin felsefî, edebî ve bilimsel yönünün yeterince araştırılmadığını düşünüyorum. Tez çalışmamın bu yönde ilgilenen öğrenci ve araştırmacılarda bir merak uyandıracağını umuyorum.

⁸⁵ Üçgül,S, 2006: 191.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Lukaş, İvan “Goloye Pole. Gelibolu” Çev. S. Üçgül, Çeviribilim, 2015

Üçgül, S. Rus Göçmen Edebiyatı I, Kapadokya, Ankara, 2006

Бойд Б. Владимир Набоков. Русские годы. М. Независимая газета — Симпозиум. 2001.

Лукаш И., «Со старинной полки», Paris-Moskova YMCA-PRESS, 1995

Лукаш, Иван Бедная любовь Мусоргского, Литература русской эмиграции, сочинения в двух книгах, том 2, Москва, Интелвак, 2000

Лукаш, Иван Сочинения в двух книгах, том 1, Пожар Москвы, Москва, НПК «Интелвак», 2000

Русское зарубежье. Великие соотечественники. 100 судеб русской эмиграции в XX веке. Москва, Яуза, 2018. Руслан Гагкуев. с.330-331, Иван Лукаш «Вьюга» Litres, 2017

Dergiler

Лукаш 1994 – *Лукаш И.С.* Голое поле (Книга о Галлиполи). // Вышгород.-Таллинн - 1994.- № 2.- С. 22-75.

İnternet Kaynakları

Sadıgov Ramin “Lavr Kornilov: Darbeci Bir Generalin Portresi”
https://www.academia.edu/30396477/LAVR_KORN%C4%B0LOV_DARBEC%C4%B0_B%C4%B0R_GENERAL%C4%B0N_PORTRES%C4%B0 (Erişim T. 05.05.2019)

Tülay, Alim Baran “Mütareke Döneminde İstanbul’daki Rus Mültecilerin Yaşamı” s. 129
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/680780> (Erişim T. 12.09.2017)

А. Белоусенко, Иван Созонтович ЛУКАШ (1892-1940)

http://www.belousenko.com/wr_Lukash.htm (Erişim T. 02.03.2019)

Агасфер (Примечания) <http://nabokov-lit.ru/nabokov/piesa/otryvki.htm>

Балтийский Архив, Иван Лукаш (1892 - 1940)

http://www.russianresources.lt/archive/Lukas/Lukas_0.html (Erişim T. 02.03.2019)

Бор. Зайцев <Об Иване Лукаше> ("Возрождение", Париж, 1940, No 4235, 10 мая)

http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml (Erişim T. 02.06.2019)

Борис Равдин, Иван Лукаш между Берлином, Парижем и Ригой (К истории рижской журналистики 1920-х гг.)

https://www.peterlang.com/view/9783631770672/html/11_Chapter06.xhtml (Erişim T. 01.04.2019)

Глеб Струве, Русская литературв в изгнании, [https://vtoraya-](https://vtoraya-literatura.com/pdf/struve_russkaya_literatura_v_izgnanii_1996_text.pdf)

[literatura.com/pdf/struve_russkaya_literatura_v_izgnanii_1996_text.pdf](https://vtoraya-literatura.com/pdf/struve_russkaya_literatura_v_izgnanii_1996_text.pdf) (Erişim T. 02.06.2017)

Голое поле. Книга о Галлиполи. 1921 год e-reading.club. <https://www.e-reading.club/book.php?book=102387> (Erişim T. 30.04.2019)

Дежкин карагод (1925 год); Мой путь с песней (1930 год) Надежда Плевицкая,

<http://xn--80aba1abaoftjax8d.xn-->

[p1ai/%D0%A1%D1%8E%D0%B6%D0%B5%D1%82%D1%8B/%D0%B4%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8%D0%BD-](http://xn--80aba1abaoftjax8d.xn--p1ai/%D0%A1%D1%8E%D0%B6%D0%B5%D1%82%D1%8B/%D0%B4%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8%D0%BD-)

[%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4](http://xn--80aba1abaoftjax8d.xn--p1ai/%D0%A1%D1%8E%D0%B6%D0%B5%D1%82%D1%8B/%D0%B4%D0%B5%D0%B6%D0%BA%D0%B8%D0%BD-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4) (Erişim T. 01.04.2019)

Илья Голенищев-Кутузов «Сны империи» ("Возрождение", Париж, 1932, No 2578, 23 июня) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml (Erişim T. 19.04.2019)

Калашникова Е. А., Концепт «Петербург» в произведениях Ивана Лукаша в контексте «петербургского мифа» «Петербург в поэзии русского

зарубежья»

<http://nenuda.ru/%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B1%D1%83%D1%80%D0%B3-%D0%B2-%D0%BF%D0%BE%D1%8D%D0%B7%D0%B8%D0%B8-%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D1%8C%D1%8F.html> (Erişim T. 11.04.2019)

Комментарии к книге «Цветы ядовитые» Ивана Лукаша Издатель: Salamandra P.V.V., 2018 <https://www.litmir.me/br/?b=621859&p=6> (Erişim T. 01.04.2018)

М. Цетлин «О романе 'Пожар Москвы'», ("Современные Записки", Париж, 1931, No 45) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml (Erişim T. 01.04.2019)

Маргарита Сосницкая «Иван Лукаш: постнеоклассик XXI века». «Культурное наследие России» № 3, 2017. <https://cyberleninka.ru/article/v/ivan-lukash-postneoklassik-hhi-veka-1> (Erişim T. 11.05.2019)

Писатели русской эмиграции об Иване Лукаше и его книгах:

http://www.hrono.ru/biograf/bio_l/lukash_ivan.html

Сосницкая М. Счастливики долины роз и смерти. <http://www.hrono.ru/text/2008/sos1008.html> (Erişim T. 03.02.2019)

Спроге Людмила, «Пушкинский миф Ивана Лукаша», Пушкинские чтения в Тарту 2, 2000, с.331–333. <https://www.ruthenia.ru/document/386593.html>

Татьяна Пигарева «Всё творчество Лукаша наполнено Россией...» <http://www.unification.com.au/articles/211/> (Erişim T. 31.03.2019)

Эмигрантская печать об И. С. Лукаше. К. Зайцев, «Пожар Москвы» Ив. Лукаша. («Россия и Славянство», Париж, 1930, No 78, 24 мая) http://az.lib.ru/o/oredezh_i/text_0120.shtml (Erişim T. 22.04.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı: Ebru Kayhan

Doğum Yeri ve Tarihi: Denizli, 01.04.1985

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: + 90 505 665 21 93

E-mail: kyhnbr@gmail.com

Eğitim:

2012-2019 Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans programı

2008-2009 Rusya Hertzen Devlet Pedagoji Üniversitesi, Peterburg, MEB Bursu

2004-2008 Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü

1999-2003 Denizli Mehmet Akif Ersoy Süper Lisesi

Yabancı Dil: Rusça, İngilizce

İş Deneyimi: THY Kabin Memuru